

hadat üzeni a királynak, ha ez vonakodnék az évenkinti adó fizetésére ajánlkozni, s midőn Budára az a hír is érkezett, hogy a török hadiparancsnokok a kötött fegyverszünetet meg nem tartják; II. Lajos király Behram csaszot mint kémet fogságra vetette, s internálva Tatán tartóztatta le ¹⁾.

Végre a mohácsi vésznap után Tata először Zápolyai János, s majd I. Ferdinánd királyok hatalmába került; később pedig környékével együtt a vár tulajdona a két király közt folytonos ingadozó állapotban volt; — míg Buda megbukása után 1543. év elején — Forgács Ferencz elbeszélése szerint — »Tata arx, ad omnem amoenitatem et splendorem cultissima, deliciae priscorum Regum dum Buda stare, in manus hostiles sine ullo negotio devenit« ²⁾, s az ezután bekövetkezett török uralom korában a szüntelen foglalások és háborúk alatt teljesen elpusztult.

* * *

Előadásomnak eredménye az, hogy Tata kiválólag a XV. században mint Zsigmond és Mátyás királyaink mulatóhelye, hazánk történelmében az események egyik legérdekesebb pontját képezte, mely a magyar király hatalmát és tekintélyét egész Európa előtt fényesen hirdette. S habár a mai Tata a régihez képest alig több mint »magni nominis umbra«: azért mégis — a mennyiben a történelemnek szintén megvan a maga jogosítványa — ha az egykori fény és nagyság maradványai, egyszersmind az emberi dicsőség mulandóságáról tesznek is tanúságot, a nemzeti kegyelet mégis mindig büszke öntudattal mutathat Tatára s fönmaradt emlékeire.

¹⁾ Itvánffy még azt is mondja: »— ad arcem Tatam perductum cum universo comitatu clam interfecti, ac in praegrandem piscinam, quae in parte orientali arcis moenia alluit, ne vestigia caedis extarent, proiciunt stb. (Regni Hung. Hist. VI. könyv, Köln, 1724. 56. l.) Azonban ezen tudósításra nézve l. Szalay László, Magyarország története, III. köt. Lipsce, 1853. 519. l. 241. sz. a. jegyz.

²⁾ Rerum Hung. Commentarii VIII. könyv, kiad. Horányi. Pozsony, 1788. 204. l. kiad. Toldy. Pest, 1866. 162. l.

A

KÖRMÖCZI RÉGI KAMARA

ÉS GRÓFJAI.

KRIZSKÓ PÁL-tól.

(Olvastatott a II. osztálynak 1879. november 10-én tartott ülésén.)

BUDAPEST, 1880.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

A KÖRMÖCZI RÉGI KAMARA ÉS GRÓFJAI.

Köztudomású, hogy Magyarország régi időkben, nevezetesen az Anjou-ház trónralépte óta II. Lajos haláláig pénzügyi tekintetben több kerületre oszlott s minden kerület önálló testületet képezett s kamarának, főnöke pedig kamara-grófnak neveztetett. Az összes országos kamarák főnökét kincstárnoknak (magister thesaurarius) hívták.

A kamarák két fő részre oszlottak, nevezetesen só-kamarákra (camerae salium) és bánya-kamarákra (camerae urbanarum seu montanarum). A körmőczi kamara mindig az utóbbiak közé tartozott.

A körmőczi kamarára nézve Bolský azt állítja, ¹⁾ hogy az már a nyolczadik században keletkezett, miután Körmőcz városa ősrégi s dúsgazdag bányái folytán az akkori öt bányaváros, t. i. Körmőcz, Selmecz, Zólyom, Bakabánya és Bélabánya fejevé emeltetett, és Korabinsky ²⁾ említi, hogy II. András uralkodása alatt az ottani kamara a zsidó Soma grófsága miatt igen sokat szenvedett; de ez állítás hiteles oklevelekkel és adatokkal aligha bizonyítható be, s így meg kell elégednünk e hagyomány egyszerű megemlékezésével.

Tudomásom szerint a körmőczi kamara legelőször egy 1323-ki hiteles oklevélben fordul elő, melyben gróf Heym, mint e kamara bérlője említetik. ³⁾

¹⁾ Memorabilia septem montanarum civitatum. Posonii 1627.

²⁾ Historisch-topographisches Lexikon. Pressburg 1786.

³⁾ Fejér, Codex diplomaticus, VIII. 6. 53.

Nyolcz évvel később, t. i. 1331. évben, bizonyos »Lupoldus, magister machinarum Domini nostri Regis per Ungariam, comes camerarum in Kremnicia anno in presenti, comesque de eadem, necnon de Arva« említették,¹⁾ kívül 1342. évben újból találkozunk, midőn a körmőczyi kamarát Róbert Károlytól 800 ezüst márka fizetése mellett egy évre, és pedig 1342. évi február hó 2-ától 1343. évi február hó 2-ig bérbe kapta.²⁾ Ez alkalommal a király nemcsak a körmőczyi bányákat, hanem mindazon haszonvételt s területet is, mely már régóta e kamarához tartozott, bérbe adta s az oklevél szövegéből egészen határozottan s világosan kitűnik, hogy a körmőczyi kamara nem Róbert Károly uralkodása alatt, hanem sokkal régibb időben keletkezett.³⁾ Ugyanazon oklevélből azt is tudjuk, hogy akkoriban Körmőcz és más alsó-magyarországi bányavárosokon kívül még Pozsony, Nyitra, Trencsén, Zólyom, Nógrád, Hont, Bars, Pest vármegyék és Komárom megye dunáninneni része az ottani kamaragrófnak s hivatalnokainak úgy a beváltandó régibb pénzt, valamint az adót is átszolgáltatni tartoztak. E szerint a körmőczyi kamaragróf régi időben a bányákkal nem törődött, hanem oly hivatalnok, vagyis oly magánegyén volt, ki az adót a király s e kamara kibérlése esetében saját részére behajtotta s a mellett a pénzverésről, valamint a pénzverési munkálatok felügyeletéről gondoskodott.

¹⁾ Körmőczyi levéltár, tomus I., fons 37, fasciculus 1, Nr. 1. Eredeti okmány.

²⁾ I. 36. l. 1, másolat és Verbőczyi Hármaskönyve ad annum 1342. Különös dolog, hogy ez oklevélben nem Lupold- vagy Leopoldnak, hanem Hyppolitnak neveztetik, holott úgy a fentérintett I. 37. l. 1, mint az I. 2, 1, 0 alatti s eredeti oklevelék Hyppolitot nem ismerik. Ugy látszik, hogy e hiba csupán másolási hiba folytán került a Hármaskönyvbe és a körmőczyi másolatba, mely másolat a tizenhatodik század végével vagy a tizenhetedik század első felében készült.

³⁾ Ugyanott, — »... castellano arcis Arva comitatum camerae de Kremnych cum omnibus comitatibus, districtis, villis, oppidis, qui et quae ab antiquo ad eandem cameram pertinuisse dignoscuntur...« Ha a körmőczyi kamara csak Róbert Károly uralkodása alatt keletkezett volna, pedig Kachelmann azt állítja; lásd »Geschichte der niederungarischen sieben Bergstädte,« akkor a király e kifejezést »ab antiquo« = »régóta« nem használhatta volna.

Az akkori adó vagy portalis, az úgynevezett »dica«, vagy pénzváltási, vagy bányaadó volt; a föld- vagyis alattvalói adónemek, melyek közé a »census regius«, »munera strenualia seu dona novi anni« és »census terrestralis« tartoztak, úgyszintén a kereskedők adója, az úgynevezett »tributum vel thelo-neum regium«, nem a kamarai grófok, hanem királyi tárnokok vagy kincstartók, illetőleg közegek által kezeltettek.

A portalis vagyis dica nevű adót illetőleg elrendeli a király fennemlített oklevelében, hogy ez adó minden porta után 18 denárral fizetessék, egy portának pedig oly kapuval bíró házat nyilvánított, a melyen át szénával vagy gabonával terhelt szekér átmehetett;¹⁾ oly vidékeken pedig, hol a fa hiánya miatt általában kapu nem volt, ez adó a régibb szokás vagy újabb becslés (dicatio) alapján vettetett ki s szedetett be.

A becslést és az adók beszedését a király nem bizta egyedül magára a kamarai grófra, ki rendszerint a királyi jövedelmeknek bérlője is volt, hogy az a népet túl ne terhelje, vagy igazságtalanságokat ne követhessen el; hanem melléje a porták meghatározása és a kiszabott adó beszedése végett tárnokot, érseki közeget (pisetariust), parochialis gróft, szolgabíró s káptalani személyt rendelt ki.

A pénzváltásnak czélja egy részről a királyi jövedelem szaporítása, más részről pedig a régibb s külföldi pénznemek, valamint a hiányos s körülmetszés folytán a valódi belértéktől megfosztott és ennek következtében elrontott pénzdaraboknak a forgalomból való eltávolítása volt. Hogy e czél elérthessék és a nép a kamaragrófnak székhelyére, t. i. Körmőczre nagyobb távolságról pénzváltás kedvéért zarándokolni ne kényszerüljön és megtakarítható költséggel ne terheltessék, meghagyta továbbá a király, hogy minden szabad királyi városban nyilvános mérleghivatal állíttassék föl, s ennek kedvéért egy-egy királyi ház tartassék készen, melynek épen camera volt a neve s hol azután a szomszédságban vagyis közelebb

¹⁾ U. o. »... de singulis portis, per quas currus, cum oeno vel frugibus intrare potest vel exire... decem et octo denarios Camerae nostrae...olvere teneantur...« Corpus juris hungarici, editio tyrnaviensis de anno 1751.

lakó kereskedők s más emberek a forgalomból kitiltott pénznemeket új pénzért beváltani kényszerítették. A beváltás bizonyos díj mellett történt. Minden mérleg- s váltóhivatalbeli kamarának főnöke kamarai grófnak nevezetett.¹⁾

A fennemlített Lipót (a Verbúczy Hármaskönyve szerint Ippolyt) ily kamarák bérlője s ily kamarai grófok grófja volt, miért is nagyon természetesnek látszik, hogy az 1331 évi oklevélben mint a körmöczy kamarák grófja (comes camerarum in Kremnicia) fordul elő.

Legyen szabad ez alkalommal megemlítenem, hogy a mai napig fennálló szabad királyi városokon kívül még Báth, Bars és Tapolasány mezővárosok is akkor szintén a szabad királyi városok közé tartoztak s hogy azokban ily királyi házak s következőleg mérleghivatalok kamaragrófokkal együtt léteztek²⁾ és azokban királyi pénz is veretett.³⁾

A bányaadót végre csakis bányabirtokosok fizették, és ez adó fejében minden ásványnak, melyet bányáikból nyertek, majd hetedik, majd kilencedik részét tartoztak a kamarai grófnak átszolgáltatni oly módon, hogy ez adó nekik akkor vonatott le, mikor termékeiket, az aranyat, ezüstöt stb. készpénz beváltása végett a kamarába behozták. Ez adó »urbura«-nak s az azt fizető bányabirtokos »urburarius«-nak nevezetett.

A fennemlített Lipót grófnak főfeladatát azonban az ezüstpénz mennyiségének szaporítása és a pénzforgalomnak

¹⁾ Ily kamarai gróffal, Schmied Miklóssal 1365. évben — I. 1, 1, 2 és 3, — és 1398-ik évben I. 1, 1, 14 — Újbányán találkozunk.

²⁾ I. 51, 3, 111 és 112. — A mostani szabad királyi városok sorában levő Breznóbánya csak 1380. évben — I. 51, 2, 90 — kapta mai minőségét; addig tehát királyi kamaráról, nyilvános mérlegről és pénzváltásról kebelében szó sem lehetett.

³⁾ I. 51, 3, 113. — »... dictum oppidum Baath dudum, et antiquis temporibus attinisset solo regio, regni Hungariae dominio, sicuti et quem admodum aliae civitates liberae regiae Maiestatis montanarum. Non tamen attinisset ad quodcumque castrum vel alium aliquem dominum. Item ... quod in dicto oppido Baath fuisset camera regiae Maiestatis monetaria, ubi pecunias eiusdem regiae Maiestatis homines ad id destinati cudissent, et quod pro maiori veritate etiam in praesenti in eadem domo praedictae camerae signum, sic fuisse, certo videntur. — mondja a szentbenedeki konvent 1555-ik évben.

előmozdítása képezte és hogy eme főfeladatát a király is támogassa, gondoskodott Róbert Károly fentti oklevelében, melyet camerae statutusának nevezett.

E statutum szerint kötelessége volt a főkamara grófnak, hogy jövőben az ezüst denárokat csakis jó ezüsből veresse s zsinórmértékül megszabta, hogy egy márka finom ezüsből csak is tizenkét garas veretessék, és nyolcz garas vagy a statutum kifejezése szerint, nyolcz pensa egy budai márka súlyának tökéletesen megfeleljen, és nem több; egy garas pedig hat darab ezüst denárból álljon. Ily módon két körmöczy ezüst márka épen annyit nyomott, mint három budai, és egy ezüst márkából hetvenkét denár veretett.

Miután pedig a pénzdarabokat tiszta ezüsből nem készíthették, megengedte a király, hogy minden márka finom ezüsthöz oly mennyiségű réz vagy más ásvány adassék hozzá, hogy a vegyítékből nyolcz pensát vagy garast és tizenhat denárt vagyis összesen nyolczvannolcz darab ezüst denárt lehessen verni.

Ez új denárok értékét is egyenlővé tette az 1339-ik év óta veretett denárokkal.

A régibb s külföldi, kiváltképen a bécsi és csehországi pénznemeket és darabokat a forgalomból ki akarván szorítani, megparancsolta a király, hogy az akkori és a négy utolsó évből származó denárokat a kamarai gróf mindig és mindazon helyen, a hol szükséges, készen tartsa és a régibb s idegen ezüstpénzekért kicserélje.

Ily kicserélés vagyis megváltás a királynak vagy közvetlenül a kamarai grófnak nem csekély nyereséggel járt, mert minden négy darab régibb vagy idegen denárért csak három új denárt adott s így minden három márka becserélt új denár után egy márka ezüstöt takarított meg.

A pénznemek készítésére s szaporítására csakis a főkamara gróf volt feljogosítva s azért mindenkinek másnak ezt tenni, szigorúan meg volt tiltva, s ha valaki mert volna ámbár kifogástalan denárokat is verni s a forgalomba bocsátani, azt a főkamara gróf minden vagyonától megfoszthatta, sőt személyét is szigorúan megbüntethette.

A főkamara gróf kötelessége volt továbbá mindazokat, kiknél csekélyebb súlyú pénz találtatott, mint hamis pénzverőket megbüntetni a nélkül, hogy a polgárok, nemesek, parasztok, vagy kamarai hivatalnokok, sőt kamarai grófok között is különbséget tehetett volna.

E végett a főkamara gróf köteles volt minden városban és nyilvános, vagyis oly helyen, hol a pénzváltás és adófizetés történt, külön s minden kellékkel felszerelt mérleget felállítani s e mérleg segítségével a hamis vagy körülmetszett s megkárosított pénzdaraboknak nyomára jönni. Ez intézkedésnek a kamarai statutum szerint az volt a célja, hogy a kereskedőket és a bevándorolt s az országban letelepedett embereket azon rossz szokástól, mely szerint a jó pénzdarabokat elrontották s csak a súlyosbakat válogatták ki, elvonja s csalásra és embertársaik megkárosítására czélozó törekvéseiket megghiúsítsa.

Hogy pedig a pénzváltás az új denárok hiánya miatt hátrányt vagy kárt ne szenvedjen, köteles volt Lipót gróf azonnal legalább is ezer márka ezüsből denárokat veretni s azokkal a pénzváltási helyeket bőven ellátni, másként már előre hamis embernek s csalónak nyilvánítottatott.

Azoknak, kik eddig a denárok kicserélésével vagy megváltásával foglalkoztak, megtiltotta a király eme foglalkozásuk folytatását s felruházta a kamarai gróft az azon joggal, hogy ilyféle embereket vagy urakat minden vagyonuktól megfoszthasson s másképen is megbüntethessen.

A hamis pénzverőkre nézve azt az utasítást nyerte a főkamara gróf, hogy ilyeneket, akárhol találtak, a hatóságok segítségével elfogjon s régi szokás szerint megbüntessen; s ha ez meg nem történik és a hamis pénzdarabok meg nem semmisíttetnek, maga a fő kamarai gróf is hamis pénzverőnek nyilvánítottatott.

A beváltott régibb vagy idegen pénzdarabokból köteles volt a főkamara gróf új denárokat veretni.

Épen úgy nem engedte meg a király, hogy valakinyers aranyat és ezüstöt másnak mint a kamara-grófnak és csakis a külön e czélra megjelölt városokban és ezekben csakis a felállítandó, a pénzváltásra kitűzött királyi házakban adhasson

el, vagy más dolgokért kész pénz helyett cserélhessen be; és a ki azt mégis megtette, azt a főkamara gróf szintén tartozott szigorúan megbüntetni. Sőt magának a főgrófnak is meg volt tiltva aranyat és ezüstöt valakinek eladni, vagy azon akármily tárgyakat vásárolni; kivételt képezett egyedül az ólom és más a bányák műveléséhez szükséges dolog, melyek csak külföldön, legtöbbször Lengyelországban voltak megszerezhetők.

Minden fizetés, mint adó, dézsma, alattvalói adakozások, adás-vevés, adósságok törlesztése stb. csakis új denárokkal, vagy az 1339-ik év óta vert ezüst és arany pénzekkel volt eszközölhető és a király maga is kötelezte magát, hogy jövedelmeit csak is ily denárokból vagy arany pénzben fogja szedetni s régibb vagy idegen pénzt, avagy termésből álló adózásokat el nem fogad.

A király az arany pénzdaraboknak árát kilenczven ezüst denárban állapította meg s megparancsolta, hogy az arany pénzekre csakis tízenkét karátnyi arany alkalmaztassék és egy márka arany hét budai ezüst márkával legyen egyenlő. Azonkívül megtiltotta az aranyak után felpénzt vagy agiót fizetni, s ez által az arany értékét nagyobbítani.

A pénzverésre vonatkozólag meghagyta a király, hogy minden oly városban, hol pénzverő áll fenn, a főkamara gróf két szekrényt tartson készen, a melyek egyikében a pénzverésre szolgáló eszközök, a másikában pedig ezüst és aranyveszszők, melyekből már pénzt lehetett veretni, őriztessenek. A pénzverő eszközök elhelyezésére szolgáló szekrény oly napokon, mikor pénz nem veretett, az érseki és tárnoki biztosok által le volt pecsételve, a második szekrényt pedig nemcsak a két biztos, hanem maga a főkamara gróf is tartozott pecsétjével ellátni s három kulccsal lezárni, úgy, hogy csak e három ember jelenlétében volt az egyik vagy a másik szekrény felnyitható, és ha a főkamara gróf egyik vagy másik biztos távollétében a pecsétjeleket megsérteni és bármelyik szekrényt felnyitni s pénzt veretni mert volna, a tárnok kötelessége volt mint hamis pénzverőt megbüntetni.

Épen úgy mind a háromnak, t. i. a főkamara grófnak s az érseki, valamint a tárnoki biztosnak is az ezüstolvasztásnál személyesen kellett jelen lenniök s a két utolsónak tiszt-

jéhez tartozott, minden héten negyven darabot azon denárok közül, melyek ugyanazon időben verettek, megpróbálni, és csak e próba után lehetett az új pénzt megváltás végett kiadni. Ez intézménynek az volt a célja, hogy hamis, t. i. kisebb súlyú vagy rosszabb ezüsből készült pénz forgalomba ne kerüljön; és hogy a netán hibás pénzt kibocsátó pénzverő kipuhatolható legyen, elrendelte a király, hogy minden pénzverőnek külön jele legyen s ezzel az általa vert s kibocsátott pénz minden darabját jelezze meg.

A pénzverés tehát a főkamara grófra és az alatta való grófokra, vagyis egyes pénzverők főnökeire nézve igen nagy felelősséggel járt és hogy maga a pénzverés felett minél jobb felügyeletet gyakorolhasson, minden pénzverő és minden kamarai tiszt vagy munkás a főkamara-gróf hatalmának volt alávetve. A főkamara-gróf az egész kamarai személyzetre nézve bírói és hatósági hatalommal volt felruházva. Ítélete csakis a tárnokhoz volt felebbezhető.

A főkamara gróf ellen megindított pert úgy a királynak mint a tárnoknak mindjárt az első tárgyalásra kitűzött határnapon be kellett fejeznie, úgyszintén a kamarai tisztek és magánfelek közti ügyeket csakis a tárnok intézhetett el, más hatóságok erre feljogosítva nem voltak.

Hogy pedig az érseki és tárnoki biztosok a pénzverésre ingyen felügyelni ne tartozzanak, megparancsolta a király, hogy a főkamara gróf minden márka után az elsőnek egy garast, az utóbbinak pedig fél fertot fizessen ki a pénzverés napján, s ha ezt megtenni vonakodnék, jogában állott a két biztosnak a pénzveréshez szükséges eszközöket azonnal elzárni s a szekrényt lepecsételni.

E garasokból s fertokból köteles volt az érsek és a tárnok az eszközöket jó karban tartani s szükség esetében új eszközöket szerezni.

Az érseki biztos részére kiszolgáltatott ilyenmű pénzpondus-nak vagy pisetumnak s maga a biztos e szerint pisetariusnak neveztetett. Eme jövedelmet azonban sem az érsek sem a tárnok más személynek át nem engedhette s eme jogát csakis maga személyében vagy saját közegei által gyakorolhatta.

Épen úgy köteles volt a főkamara gróf az érsek és a tárnok embereinek minden, adó fejében beszedett ezüst márka után egy-egy garast kiszolgáltatni s azonkívül az adóbehajtás vagy birság czimén befolyt pénzüsszegek vagy tárgyak egy harmadát nekik átengedni.

A főkamara gróf azonban az adóbeszedés jogát az őt biztos nélkül nem gyakorolhatta, sőt akkor sem volt erre felogositva, ha a pénzverésről nem gondoskodott.

A kamarai statutumnak főképp az volt a főcélja, hogy az adóügy rendbe hozassék, a pénzkészlet szaporíttassék és lehetővé tétessék, hogy a királyi jövedelmek emeltessenek és az ország lakosainak jóléte előmozdittassék; ezért a főkamara gróf úgy az adóbeszedés, mint az ezüst és aranybeváltás és pénzverés tekintetében ellenőriztetett és a statutum szabványainak alávetetett.

Ily feltételek mellett bérelte ki Lipót gróf is a körmöczi főkamara grófságot s jövedelmeit, de úgy látszik, hogy már 1331 évben mint bérlő e kamara főnökévé lett és azóta ugyanazon minőségben 1342-ik éveig Körmöczen élt.

De az 1341-ik évi oklevél tanúsága szerint nemcsak a kamara élén állott, hanem a helybeli tanácsnak és városi hatóságnak is főnöke volt, mert előtte és a városi bíró, valamint a tizenkét tanácsnok jelenlétében két körmöczi polgár, névszerint Marsili István és Jeklinus de Olf (azaz Olf Jakab) abban egyeztek meg, hogy Olf Marsiliinek egész vagyonát zálogba adja s kötelezi magát százötven márkányi adósságát olyformán törleszteni, hogy minden héten egy tizenkét karátnyi aranymárkát fog átszolgáltatni hitelezőjének vagy utódjainak. Olf vagyona Lipót gróf és a helybeli tanács által megbecsültetett ¹⁾ és Marsili István javára zálogképen biztosított.

¹⁾ I. 37, 1, 1. Eredeti okmány. — A becslésnek eredményéről így szól az eredeti, hártván kiállított s a városi peccséttel ellátott okmány: „... unum rotam cum sexta parte aquae in valle solei (mostani Sohlergrund) pro triginta marcis pagamenti: item duas rotas et charam in superflui aqua, circa molendinum Kadoldi sitam, pro quadraginta marcis regii pagamenti: item molendinum circa Mazaldrum situm et infra molendinum iudicis de Pakano ipsam Jeklinum contingentem pro quinquaginta marcis etiam regii pagamenti. Item unum contum, quod vulgariter

Ugyane Lipót gróffal találkozunk az 1342. év vége felől is, mikor Vernhernek »de Potska« a szent Mihály nevű (mostani Konossó) helységnek biróságát átengedi ¹⁾ s annak jogait valamint kötelességeit meghatározza. Ez adománylevél szerint Lipót gróf a fennemlített Vernert zsolnai joggal ajándékozta meg, vendéglőt vagyis koresmát nyitni s szabót, mészáros, czipészt és kovácsmestert tarthatni hatalmazta fel, minden adózástól mentes földet engedett át a birónak és a felállítandó templomnak, a helyi biróság élére Vernert tette s még több más fontos joggal felruházta. A helység adózása úgy volt kiszabva, hogy minden »lancus« (most Ruthe = vessző) föld után Lipót grófnak vagy utódjainak fél márka értékű denárokat azaz 44 darabot, két köből búzát, két köből árpát és két köből zabot kellett fizetnie. Azonkívül a befolyandó birságok kétharmadát Lipót gróf saját részére megtartotta. Ez oklevelet Siegfried városi jegyző írta és a város külön oklevélben annak valódiságát megerősítette. ²⁾

Az előbbi okmányban Lipót gróf »Leopoldus, comes in Chrempnicia et castellanus in Arva«, az utóbbiban pedig »magister Leupoldus comes in Crempnicia« név alatt fordul elő, s e két okmányból is kitűnik az, hogy »Hyppolit« név a Hármaskönyvbe csakis hibás leírás folytán csuszhatott be.

Nagy Lajos uralkodása alatt a körmőczyi kamara aligha ki volt bérelve, legalább a gazdag körmőczyi levéltárban kamarai bérlőnek, mikép Róbert Károly ideje alatt, nyoma sincs. Az itteni főkamara grófok tehát egyszerű királyi hivatalnokok

Kolbe dicitur, in eadem aqua inferius sita, et ibidem Nycolaus dictus Putner habet unum contum, pro quinque marcis pagamenti estimavimus, et domum cum area et fundo, circa domum Christinae Farcusonis, et circa Balnium situm, pro decem marcis pagamenti, estimamus... « Legyen szabad itt megjegyeznem, hogy »rota« itt annyit jelent, mint malom és pedig oly malom, melynek segítségével a régi bányászok a bányáikból nyert ásványokat épen úgy szórták volt összeválni, mint ez mai napon a zúzóokban történik.

¹⁾ I. 2, 1, 0. Eredeti oklevél. — »Chrempnicie in die beate Elizabeth vidue et regine.«

²⁾ I. 2, 1, 1. Eredeti oklevél. — »in vigilia beati Martini episcopi et confessoris anno 1342.«

voltak s azon fölül a városi hatóságnak úgy szólván kiegészítő részét képezték, s a városi tanács által kiállított oklevelekben rendszerint »comes camerae« vagy »comes camerarum« név alatt fordulnak elő. Épen így találjuk a körmőczyi grófokat Zsigmond király uralkodása első felében.

Igy az 1385. évben bizonyos Johelinus mint »tunc temporis comes et urburarius civitatis Chrempnicie« fordul elő, ki a városi bíró és tanácsossal együtt az úgynevezett városi altárnát (»stollonem hereditarium stollonem civitatis nuncupatum«) Ysenrinkel Heinczmann újbányai polgárnak és Tolvay Hunczmann körmőczyi urburariusnak minden altárnai joggal átadta. ¹⁾

Az 1393-ik évben »Johannes Czwickil pro tempore comes« a városi tanács közreműködésével a sz. Erzsébet kórháznak vagyonát külön oklevélben felsorolja ²⁾ s azon fölül van még számos más oklevél, melyben oly urburariusokkal találkozunk, kik majd városi bírák, majd kamarai grófok, majd megint bírák vagy egyszerű tanácsnokok voltak.

De e grófok csakis pénzveréssel s az urburákkal, azaz bányaadóval és ezüst s arany beváltással és megvásárlással foglalkoztak, nem pedig a portalis adó beszédésével is, mi abból is kitűnik, hogy mint p. o. Schmiéd Miklós »quondam regalium urburarum comes de Kunigsperg« urburarum comes-eknek nevezték magokat, ³⁾ holott ugyanazon időben »comites lucri camerae« is létezik, mint ezt egy 1399-ik évi oklevélben olvassuk, melyben Zsigmond király »comiti lucri camerae anni praesentis« meghagyta, hogy Körmőczy városától a kamara hasznát be ne hajtssa, minthogy a király e várostól 1000 darab aranyat kölcsön fejében vett fel s azért azt kimélni akarja. ⁴⁾

A kamarai grófok, tisztek és pénzverők már régóta adómentességgel bírtak ugyan, de azon városok, melyekben épen tartózkodtak, azon voltak, hogy ezeket a községi terhekhez való hozzájárulásra kényszerítsék s kiváltképen a pénzverőktől,

¹⁾ I. 36, 1, 3. Eredeti okmány.

²⁾ I. 23, 1, 2. Eredeti oklevél.

³⁾ I. 1, 1, 4. Ered. okl.

⁴⁾ I. 20, 1, 2. Ered. okl.

kik nem oly egyszerű munkások voltak mint a mostaniak, hanem művészeknek tartattak s épen oly czéheket képeztek mint más mesteremberek, és jobb állapotú osztályhoz s gazdagabb és tekintélyes polgárok közé tartoztak, — kívánták, miszerint az akkoriban szokott kollektákhoz s különféle adakozásokhoz ők is járuljanak.

E felett a pénzverők a királynak panaszkodtak, és Zsigmond király Nagyszombaton 1401 évi januáriushó 17-kén kelt átiratával arra figyelmeztette azon városokat, melyek kebelében pénzverő műhelyek léteztek, hogy a pénzverők minden adakozástól régóta mentesek és csakis a kamarai grófok hatósága alá vannak vetve. Egyedül az örökösödési díjt voltak kénytelenek megfizetni s ettől Zsigmond király szabadalmuk megújítása alkalmával sem mentette meg őket.¹⁾

Zsigmond király azonban nemcsak pénzverőkkel törődött, hanem bányászokról is gondoskodott, mikor az 1405 évben Újbányán tartózkodott. Itt adta ki február hó 7-kén azon parancsát, mely szerint minden feddhetetlen embert feljogosított új bányák felnyitására vagy a régiek s elpusztultak újból művelésére. Mindenkit, a ki ily dologhoz fogott, egy év tartamára minden bányaadótól felmentett s más jogokban is részesített. Ez oklevélből az látszik kitűnni, hogy akkoriban még csakis a mostani alsómagyarországi hét bányaváros területén ásott arany és ezüstércz, mert a király így szól: » . . . in uniuersis montanis nostris ubilibet in regno nostro habitis et existentibus, uidelicet Crempnicia, Schebnicia, Königsperg, Bacabania, Bystricia et Lybetha, cum omnibus pertinenciis earundem . . . mineras querere et effodere quascumque . . . «²⁾ Ily bányaművelőket nemcsak nem gátolni, hanem inkább minden móddal támogatni és törekvéseiket előmozdítani a király az akkori főkamarai grófnak, Báthi Jakabnak,³⁾ és a bányabírónak Holalbrech Andrásnak szent köteleességévé tette.

¹⁾ I. 36, 1, 4. Tizenhatodik századbéli másolat.

²⁾ I. 18, 1, 4. Ered. okl.

³⁾ Ugyanott, » . . . Jacobo de Batha alias de foro dominarum (németül Frauenmarkt, mostani Báth mezővárosa Hontmegyében) comiti urbararum nostrarum . . . «

Ugyanazon évi május havában kiadott úgynevezett kisebb törvénykönyvben¹⁾ sem felejtette el a király a bányászatot és a pénzverést, sőt inkább megújított régiebb utasításokat és szabványokat, illetőleg bővítette ezeket más intézményeivel. Így p. o. megtiltotta magánembereknek a pénzváltást, megtiltotta az arany ezüst eladását vagy külföldre kivitelét s megparancsolta hogy az aranyműveseken kívül csakis a kamarai gróf birhaszon arany és ezüst megbírlására vagyis megpróbáltatására szolgáló eszközöket, t. i. a próbáló tűt és követ, másnak pedig az aranyat és ezüstöt próba alá vetni szigoruan megtiltotta. Arról, vajjon még ez időben is szükséges volt-e az érseki és tárnoki biztosok jelenléte az arany és ezüst megvizsgálásakor, nincs tudomásunk, de úgy látszik, hogy ekkor a tárnoki biztos feladata már egészen meg volt szüntetve és az érseki biztosnak hatásköre nagy mértékben megnyirva s csakis a pénzverés ellenőrzésére korlátolva.

Külön próbátorral »auri et argenti« először csak az 1412. évben találkozunk. Akkor hívta föl a király Körmöcz városa tanácsát, hogy a boldogult Künigh Mihály helyébe valakit mást próbátorrá nevezzen ki²⁾ Ily próbátor sem a kamarai grófnak sem kizárólagosan a városnak nem volt alá rendelve, hanem épen ugy, mint a bányamester (scansor regius) oly hivatalnok volt, a ki a bányaművelőknek egyáltalában szolgált s épen ugy a főkamarai gróf mint a pénzverők főnökének, vala-

¹⁾ Ennek eredetije, vagyis legalább egykorú, királyi pecséttel ellátott, hiteles másolata a körmöczi levéltárban I. 18, 1, 3 alatt őriztetik s több helyen egészen másként hangzik, mint a Hármaskönyv nyomtatott példányaiban olvassuk.

²⁾ I. 36, 1, 4/5. Másolat. » . . . et quod nos absque certis et consuetis monetarum probis laboribus monetarum nostrarum nequaquam volumus esse destituti ideo fidelitatibus vestris serie praesentium praecipimus et mandamus quatenus mox habitis praesentibus, vestri de medio unum idoneum et fidelem in persona praefati Zuborii nostrae maiestatis thesaurarii eligere debeatis, cujus manibus proba ipsarum auri et argenti monetarum nostrarum per vos eo facto sit praestanda, probam vero quam idem Michael Künigh habuit et possedit, eidem Zuborio M. Johanni fratri suo vestris sub sigillis confestim transmittere debeatis assignandam . . . «

mint a városi tanácsnak is, mint a legtöbb bányabirtokos képviselőjének engedelmesskedett s csak sokkal későbbben vált kamarai tisztté.

Azon viszony, mely a főkamara grófok és a város közt létezett, az atya és gyermekei közt létező viszonyval hasonlítható össze s abból eredett s fejlődött ki lassankint, hogy Nagy Lajos és Zsigmond királyok által csakis a gazdag urburariusok, kik egyszersmind a körmöczi polgárság tagjai s e város hivatalnokai is voltak, nevezettek ki. Nagyon természetesenek találjuk tehát, hogy egy részről a polgárságnak teljes bizalma volt eme főkamara grófokban, más részről pedig a főkamara grófok a város érdekeit szem előtt tartották és a bányaművelőket minden módon támogatni igyekeztek. Ezt igen számos eset bizonyítja.

Későbbben azonban Zsigmond király a főkamara grófi méltóságot külföldiekre bízta s ezek már nem tudtak az itteni lakossággal oly jó s kedvező viszonyban élni, úgy, hogy a város e felől a király előtt panaszt emelni kényszerült. Így történt az 1415-ik évben, mikor a város bírása János mészáros, és jegyzője, Péter, Zsigmond királyt Konstanczban, hol éppen a híres zsinat miatt tartózkodott, felkeresték és egyebek közt arról is panaszkodtak, hogy az akkori főkamara gróf a városba hozott bor hordaja után egynehány denárt követel — állítása szerint — a király részére, holott a város egynehány év óta a grófnak évenként csak tetszése szerint és nem valamely törvény vagy királyi rendelet folytán, sem pedig régi szokás következtében ajándékozott néhány pint bort; s így ezt a külföldi arra akarná felhasználni, hogy a városra s lakosságára új adót róvjon ¹⁾. Ennek folytán szigorúan megtiltotta a király úgy az akkori főkamara grófnak, mint minden utódjainak, a várostól vagy egyes polgároktól bort vagy akárminő bormérési illetékeket követelni s utasította őt, hogy a várost inkább támogatni s érdekeit előmozdítani igyekezzenek.

Ugyanazon alkalommal panaszkodtak Körmöcz városának követői, hogy a bányászatnak azon úr, mely a bányaművelőknek a kamarába beszolgált ezüstért fizettetik, igen nagy

¹⁾ I. 42, 1, 1. Eredeti oklevél.

kárt okoz, s a bányaművelőket kényszeríti bányáik művelésével vagy egészen felhagyni, vagy pedig azokat csak a legkisebb mérvben fentartani, minthogy az egész hasznot a királynak kell átadniok, holott úgy a bányászok mint a bányabirtokosok napról napra szegényebbek. ¹⁾

A király, meggyőződve e panasz valódiságáról, megparancsolta kancellárjának, János esztergomi érseknek, hogy e baj mielőbbi orvoslásáról gondoskodjék s a kamarát ez érzékeny kártól, melynek azon esetre, ha a bányászat elhanyagoltnék, okvetlenül be kellene következnie, megóvni igyekezzenek. Ezen fontos feladattal az érseken kívül még a temesi és sókamara grófot, Ozorai Pipót, valamint Hellthalbreth András, körmöczi bányamestert és Nürnbergi Markust, úgy látszik az akkori körmöczi főkamara grófot, bizta meg, kik hosszabb tanácskozás után elhatároztak, hogy jövőre minden márka ezüst után, melyet a bányaművelők vagy bányabirtokosok a királyi kamarába át fognak szolgáltatni, nem hat, mint eddig szokás volt, hanem hét »florenus« fiztessék ²⁾. A bányabirtokosok azonban köteleztettek, minden nyert ezüstöt lehetőleg tisztán és csakis a kamarának eladni s vigyázni, hogy másnak el ne adassék.

A királynak volt ugyan alkalma meggyőződni arról, hogy a kamara és a város közt csak addig uralkodott béke mig idegenek és külföldiek nem lettek főkamara grófká és hogy más részt is csak addig virágzott a bányászat s hozott hasznot a királynak, mégis az egyszer elkövetett hibát nem igyekezett kijavítani, sőt egymás után több külföldit, kik az itteni viszonyokat nem ismerték s egyedül saját hatalmukat igyekeztek kiterjeszteni s megerősíteni, nevezett ki főkamara grófká. Hogy ez által sem a városnak s lakosságának, sem pedig

¹⁾ I. 27, 1, 3. Eredeti oklevél.

²⁾ Ugyanott. »... quod ubi prins ipsis montanariis pro qualibet marca argenti de camara seu fisco regio sex florenos nove monete percentum solvebaremus, amodo in posterum pro augmento dictarum montanarum septem florenos eiusdem computi debeant pro singulis marcis assignare, ita tamen, quod ipsi montanarii ad ipsum phiscum regium argentum integraliter et bene depuratum dare et presentare, de ipsorumque argento bonam custodiam habere debeant...«

maga-magának nem igen jól szolgált, annak rövid idő alatt más kellemetlen esemény új bizonyítékát nyújtotta.

A körmöczi polgárság tudniillik régi jó viszonyok folytán a főkamaraí grófokat, kik rendszerint városi bírák vagy tanácsnokok karából hivattak ezen méltóságra, szeretni s tisztelni tanulta és fontosb városi ügyekre nézve a grófok véleményét és tanácsát is szívesen elfogadta, sőt ezeket e czélból több ízben föl is kérte. Ez kiváltképen a tisztujításkor szokott történni, mely alkalommal a polgárság a megválasztandó városi bírónak személye iránt a főkamaraí gróffal gyakran tanácskozott s esetleges javaslatát szívesen elfogadta.

Ezen szokás majdnem törvénynyé vált és Reichel Péter, főkamaraí gróf, épen annak folytán okozott sok bajt és kellemetlenséget, úgy a városnak, mint maga magának.

A tisztujítás, főképen az új bírónak megválasztása akkoriban még minden év kezdetén, rendszerint pedig február hó első felében fogatosított. Úgy történt az 1425-ik évben is. Mielőtt azonban a bíró megválasztatott volna, megjelent Reichel Péternél négy városi tanácsnok, név szerint Czwiszler János, Opicz Jakab, Carnifex Bertalan és Thaut János, a városi bíró megválasztatása felett vele tanácskozni óhajtván. Reichel Péter, a főkamaraí gróf, azt kívánta, hogy bizonyos Ebner Mátyás, nürnbergi származású, tehát külföldi, választassék városi bírónak. Ennek azonban mind a négy tanácsnok ellenmondott s figyelmeztette a főkamaraí grófot, hogy Ebner sem bírónaksem pedig városi tanácsnoknak választani nem lehet, miután egynehány év előtt még a volt főkamaraí gróf Juncher János idejében mint kamaraí tiszt valami csalást követett el s a főgrófnak pénzét elköltötte. Reichel, erre nem hallgatván, minden módon azon iparkodott, hogy Ebner legalább a városi tanácsnokok közé hozza, de törekvései a körmöczi polgárságnál oly erős ellenzéssel találkozott, hogy utóljára maga is az egész városi lakosságnak lázadásától kezdett félni s erről a királyt is értesítette. A városi tanács szintén nem pihent, hanem követei által az egész tényállást a király elé hozatta.

E veszedelmes mozgalmak lecsillapítására a király Zalóki Demetert, a királyi altárnokot, küldte Körmöczbányára, hogy ott a helyszínen a civakodó feleket kibékítse. Zalóki Kör-

möczön megjelenvén, a selmeczi, beszteczzei, libeti, új- és bakabányai bírákat egynehány tanácsnokkal együtt beidézte s ezekkel törvényszékét tartott. Itt léptek fel Czwiszler János, Schmuczer János és Longus Miklós, körmöczi tanácsnokok, valamint Péter, a városnak jegyzője, s panaszkodtak, hogy Ebner Mátyás miután néhai Juncher János, főkamaraí gróf által, kinek segédtsíztje volt, számadástételre szorítottatott, számadást tenni nem tudott, mert a reá bizott összegeket elikkasztotta, minék folytán a városi jegyzőkönyvben is mint beestelen ember jegyeztetett föl s ezért sem városi bírónak, sem más tisztí állomásra nem választható meg. ¹⁾

Ebner azonban azt állította, hogy ő volt főnökével a dolgot kiegyenlített s ennek bebizonyításául egy állítólag Juncher János által kiállított nyugtát Zalókinak s birótársainak átadván, azt követelte, hogy a három tanácsnok a városi jegyzővel együtt szigorúan megbüntettessék, miután csupán roszakaratjuk folytán irattak a városi jegyzőkönyvbe a reá nézve oly igazságtalan és sérelmes jegyzetek, sőt a városi jegyzőkönyvnek megsemmisítését is kívánta.

Zalóki s birótársai Ebner panaszát helyesnek találva, hosszabb tanácskozás után Czwiszler Jánost, Schmuczer Jánost, Longus Miklóst és a városi jegyzőt, Pétert, halálra s minden birtokuk elvesztésére ítélték s egyszersmind ítéletökben kimondták, hogy a városi jegyzőkönyv a fennemlített, Ebner Mátyást sértő jegyzet miatt megégettessék s megsemmisítessék. ²⁾

Hogy ez ítélet csakis Reichel Péternek és Ebner Mátyásnak tetszett, a körmöczi polgárságnál pedig igen nagy

¹⁾ I. 25, 1, 1. Eredeti oklevél. » . . . dum ipse Mathias Ebner (de Newremberga) officialis condam Johannis Juncher Hanns, alias comitis urburarum Crempnicensium fuisset super non modicam summam pecuniarum, eidem rationem reddere non valuisset, eandemque fortivo sibi usurpasset, et pro eo consulatus officium non esset dignus captare neque possidere, prout hoc in Registro seu libro Ciuitatis notabiliter signatum et scriptum haberetur . . . »

²⁾ Ugyanott. » . . . quibus sic peractis Demetrius de Zalok, vna cum pretactis iudicibus, et iuratis civibus predictarum ciuitatum predictam causam ruminantes ac tractantes, et habito colloquio et deliberacione inter se

elégedetlenséget okozott és ennek folytán az egész város, fennevezett három tanácsnok és a városi jegyző dolgát magáévá tette, azt a városi tanács azon levelében, melyet a királyi udvarnál tartózkodó körmöczi követeknek küldött, maga beismerte, mikor ezeket intette, hogy a felebbezett pernek jó s kívánatos befejezését kieszközölni igyekezzenek. ¹⁾

Czwiszler János és bajtársai tudniillik Zalóki ítéletével meg nem elégedve, a királyhoz felebbezték ügyöket, sőt maga a város sem pihent, hanem saját embereit is a királyi udvarra küldte, hogy a királynak igazságtalanságról panaszkodjanak s tőle az ítélet megsemmisítését kérik.

Mig ezek Trencsin városában tartózkodtak, a főkamara gróf Reichel Péter, oda igyekezett hatni, hogy a polgárság neki engedelmeskedjék és az ő tetszése szerint válaszsza meg a bírót s a tanácsnokokat. És hogy az ő akarata annál jobban hathasson, behívta Körmöcz városába Zalóki Demetert, az altárnokot, Mártont a szepesi vár kapitányát, Czipussy Andrást, Zólyom megye főispánját s a zólyomi vár kapitányát, valamint más számos várkapitányt is, kik a főkamara gróffal együtt Ebner Mátyást a városi tanácsnokok karába behozni akarván, fenyegetőztek, hogy minden körmöczi polgárt, a ki ellenkezi merne, Blatnicza vára börtöneibe küldenek. ²⁾

causam predictam taliter iudicassent, videlicet, quod quia memoratum Mathyam Ebner iuxta seriem et continenciam literarum quietacionaliū sub figmento predicti condam Juncher Hanns emanatarum, omnia sua facta et negocia cum eodem Juncher Hanns honorifice et amicabilem disposuisse inuenissent, ob hoc pretactus articulus, contra ipsum Mathyam Ebner in librum civitatis dolose et fraudulenter esset conscriptus, et eundem librum, igne comburi, pretactus vero tres scilicet Heyncz Czwyszler Hanns Smuczer Lang Nicolaum juratos cines, ac prenotatum Petrum notarium in penis capitum ac amissione honoris rerumque et bonorum ipsorum, contra eundem Mathyam Ebner succubuisse pronunciasent.

¹⁾ I. 25, 1, 3. Eredeti oklevél. » . . So sprechn dy selbige dy ganze gemeine vnd wir mitsampten mit gesampter hant bey auch zu steen in den sachen dy Ir vormals an vesirs heren gnade gebracht hat vnd auch iczund bringt . . . »

²⁾ Ugyanott. » . . . Auch libin herren wissit das vesir Grafe der Petir reichil zu uns bracht hat den Mertin burgrafin aus dem Czips vnd Czipuss-andreas vnd auch andern Burgrafin vnd den vnder Tarnik zu vohoren von uns ap wir gehorsam halten wellin adir nicht nachm de laute

A király, mind erről tudósítva, behívta Trencsin városába Buda, Kassa, Pozsony, Sopron, Bártfa, Lőcse, Eperjes, Brassó, Kézsmárk és más több városa bírúit s tanácsnokait és Zalóki ítéletét több ülésben megvizsgálván s végre megsemmisítvén, akkép ítélte, hogy Ebner Mátyás Juncher volt főkamara grófot csakugyan megcsalta s ennek következtében mint csaló a város jegyzőkönyvében három tanácsnok tudtával jegyeztetett föl a városi jegyző által, hogy pedig később Juncherrel kiegyezkedett és tőle nyugtatványt kapott, az a jegyzőkönyvet meg nem czáfolhatja; mind ennek folytán tehát sem a négy személyt megbüntetni, sem pedig a jegyzőkönyvet megsemmisíteni nem szabad. Egyszersmind Czwiszler János, Schmuucer János, Lang Miklós és Péter jegyző a királyi törvényszék által becsületes és minden nyilvános tisztii állomás elfoglalására méltóknak nyilvánítottak. ¹⁾

petir reichils briefe vff wen her czeige adir nenno zu Richter adir zu purger zu sein, vnd ap es derselbige nicht thun wolde vnd widerspreche das so hettin ey gewalt vnd macht den selbigen zu wahren vnd zu furen vff dass festin Blatnicz vnd mit solchir bedraynisse haben sie uns betrunge zu dem eyde . . . »

¹⁾ I. 25, 1, 1. » Nos itaque (t. i. a király) conuocatis in nostre maiestatis presenciam iudicibus et nonnullis iuratisconsulibus nostrarum civitatum regalium liberarum videlicet Budensis, Cassoviensis, Posoniensis, Soproniensis, Bártfa, Lewczoviensis, Epperyes, Brassoviensis, Kozmark et aliarum quamplurium civitatum, presentibus quibus causam predictam hinc inde ruminantes, habita matura deliberacione et sano superinde consilio hoc modo discensimus iudicando, quod quia predictus articulus ad seitum et attestacionem pretactorum trium iuratorum in librum civitatis fuisset conscriptus et licet pretactus Mathias Ebner literas quietacionales a memorato Johanne Juncher obtinuerit, tamen eodem litera librum civitatis reprobare nequaquam potuissent, et ideo eundem librum civitatis nullatenus igne comburi debere, manifeste et aperte agnouimus, proindeque sentenciam predictam per ipsum Demetrium modo premisso latam reprobantes, universas et quasilibet literas articulos et registra superinde sub quorumcumque sigillis confecta et emanata, quoad omnes earum continencias et clausulas renouamus cassamus anullamus et perpetuis successivis futuris temporibus vrbibus carituras relinquimus et pronunciamus, pretactosque Heyncz Czwyszler Johannem Smuczer Lang Nicolaum ac Petrum notarium, quo ad factum predictum tanquam honestos et bono fame viros, ad omnia honoris officia dignos et habiles restituimus. . . »

Ez ítélet Trencsin városában 1426-ik évi januárhó 20-án kihirdettetett és a három tanácsnokot valamint a városi jegyzőt is felszabadította, de magát a jegyzőkönnyvet meg nem mentette, mert mielőtt ez ítéletnek tartalma a körmöczi polgárság tudomására jutott volna, a városi jegyzőkönnyv már meg volt semmisítve. A városi tanács azt állítja, hogy Graupner István, kit Reichel Péter Zalóki és a vári kapitányok segítségével városi bírónak tett, eme jegyzőkönnyv megsemmisítését, míg a városi jegyző Péter börtönben tartatott, maga mozdította elő, mert ugyanazon könyvben az is fel volt jegyezve, hogy Graupner neje örökségét maga magának már kiszolgáltatta; sógorát, Schlagauf Pétert, tehát ugyanazon összeg újonnan való kifizetésére akarván szorítani, mit az 1427 évben valóban meg is tett, de a tanács által igényeivel elutasított, a könyv megsemmisítéséhez saját közreműködését is örömmel nyújtotta. ¹⁾

A város már következő évben új jegyzőkönnyvet vagyis registrumot csináltatott s annak kezdetén a pernek egész folyamát, valamint a régibb jegyzőkönnyv megsemmisítésének okát is feljegyeztette. ²⁾

Hogy Reichel Péter ezután a város kebelében magát nem igen jól érezte, az a dolog természetében rejlik. Minő utasításokat kapott a királytól, arról nincs tudomásunk, de többé nem czivakodott a körmöczi polgársággal.

Utódja Falbrecht János de Thorn nemcsak főkamara gróf, hanem — úgy látszik — a körmöczi főkamarának bér-

¹⁾ I. 44, 1 3, és 4. Eredeti okmányok. » . . . von der anspruch wegen dy er besonderlich mit dem rechten gehabt hat gegen den egenanten Stephan Graupner von der versmechung, vnd der vornichtung willen, des egenanten vnsers Stat zuechs, das da nach seiner vorhencknyz mit gewald vnd mit verechten In seinem gericht vortilligt wart, vnd auch eynes teils durch seiner vorgeantensachn willn ezwischen Im vnd dem egenanten Slogauff vnd nicht allein an dem, sunder von etlicher seiner verechlichen vbelhandlung wegen, dy er hat lassen dergen offenberlich mit seiner rede freenwillichen vnd mit gewald wieder den egenanten Erbern man Petro vnserm Statschreiber In seiner gefencknyz durch vnsere aller eren willen gescheend eyn niderdruckung . . . »

²⁾ Registrum civitatis anno 1426 inchoatum, folio ante 1 és 2.

löje is volt; és Borbála királynénak, kinek Zsigmond király a zólyomi vár és uradalom mellett az alsómagyarországi hét bányavárost is, vagyis az akkoriban már csakis eme hét bányavárosból álló körmöczi főkamrát átengedte, 6000 arany forintot, egy évi bér fejében fizetett le ¹⁾ és azonkívül még Körmöcz városának is 3000 vörös magyar forintot, ²⁾ mely összeget a város Borbála királynénak adott kölcsön fejében, visszatérített. E királyi adóság lefizetésére, minden, Magyarhonban és más külföldi országokban fekvő jószágát és azonkívül még becsületét, testét és életét kötötte le a városnál s György és János algrófjainak szigorú köteletségévé tette, a fennemlített 6000 forintnyi összeg lefizetése után Körmöcz városát azonnal kielégíteni. ³⁾

Eme főkamara gróf alatt van először szó azon eljárásról, melyben a hamis pénzverők részesültek. Falbrecht de Thorn egy ily hamis pénzverőt elfogott s a királyné előtt e felől panaszt emelt, állítva, hogy némely rendes pénzverő a pénzverésre szolgáló eszközöket más embereknek kölcsönképen átengedte, kik hamispénz verésével foglalkoztak. A fogoly Körmöcz városának a királyné oly utasítása mellett szolgáltatott át, hogy a városi tanács eleintén szép módon igyekezzen megtudni, kik vertek még az elfogott emberen kívül hamis pénzt, és ha ez nem sikerülne, a tanácsnak a szerencsétlen embert kizönnia és kínzás által kell arra szorítania, hogy oly vallomást tegyen, minőt a királyné és Falbrecht kívántak. E vallomást a királynével kellett tudatni és a foglyot valamint társait is a törvény értelmében megbüntetni. ⁴⁾

Falbrecht a főkamara grófságot elvesztette, még mielőtt Körmöcz városát kielégítette volna és már 1428. évi november

¹⁾ I. 1, 1, 30. 13. Eredeti oklevél.

²⁾ I. 37, 1, 4. — » . . . drey tausent ungarische rote gulden in mancz . . . »

³⁾ U. o.

⁴⁾ I. 36, 1, 6. Eredeti oklevél. » . . . mit dem ersten guetlichen fraget, ob er auf ander lewt solch rebillich sach icht bekenne vurd, woll er aber des nicht tuen, So mayn wir das ir in dann, fursich rekhn aufziehen vnd gichtigen lasset . . . »

havában ismét Reichel Pétert nevezte ki e méltóságra a királyné.¹⁾ Kőrmöcz városa tehát minden úton módon igyekezett a 3000 frtnyi összeget Falbrechtől beszédni, de minden törekvése meghiúsult s annak daczára, hogy oly tekintélyes záloggal birt, mint fennebb említettük, a pénzt még sem tudta megkapni; azért a királynál és a királynénál több ízben panaszkodott, de mindhiába. A városnak meg kellett várnia, míg Falbrecht újból főkamaraí gróflá neveztetett ki, mi csak 1431. évben történt. Ekkor Falbrecht már nem jószágait, becsületét vagy életét zálogolta el, hanem mind azon rezes, melyet Libethbányán, Szomolnokon és Gölniezbányán nyerni reményelt és melyet akkor már ténylegesen is birt, biztosítékul adta s kötelezte magát a háromezer forintot két év alatt nyolcz egyenlő részletben lefizetni.²⁾

Ugyanez a Falbrecht ez időben már rézgrófnak³⁾ is nevezi magát s úgy látszik, hogy akkor már az országban lévő összes királyi rézbányák bérlője volt, s csak is mint ilyen birta a kassai kamarát is.

Legyen szabad itt megemlítenem, hogy főgrófsága alatt, sőt elődje Reichel Péter korában is nem csak a régi denár, hanem más pénznem is veretett, az ugynevezett »quarthing.« Ezen kívül még az ugynevezett »denarii triales« voltak forgalomban.

Az 1429. évben egy ezüst márka 133 hármás denárból állott,⁴⁾ mint ezt a konossói skultetia eladásáról szóló oklevél bizonyítja.

A quarthing nevű pénznemet Zsigmond király azon 1432. évben kiadott nyílt parancsában említi, melyben a vántulajdonosoknak szigorúan megtiltotta a hét bányaváros lakosaitól szokatlan vámdíjak beszédését; itt t. i. gáncsolja, hogy némely

¹⁾ I, 21, 1, 3. — Eredeti oklevél.

²⁾ I, 37, 1, 5. — Eredeti oklevél.

³⁾ Ugyanott. — »Ich Johannes Falbrecht Coppingroff in Vngern...«

⁴⁾ I, 2, 1, 0. — Eredeti oklevél a konossói Neuschl család birtokában. A kőrmöczi levéltár csak egy hiteles másolatával bír és itt olvassuk: »... pro 303 marcis donariorum brevibus, marciam videlicet per centum et triginta tres denarios triales computando.«

vámbirtokos a kőrmöcziek panasza szerint most négy nagyobb denárt igyekszik vámdíj fejében a bányavárosiaktól beszédni oly árucikknek után, melyektől ezelőtt csakis négy quarthing fizettetett.¹⁾ E királyi oklevél szerint egy nagyobb denár négy quarthinggal volt egyenlő. Három évvel később Zsigmond király 3800 quarthingot küldött Kőrmöczre s azt írta a hét bányavárosnak, hogy ohajtana, ha e pénzösszeget aranyokért beváltanák, kívánva, hogy a hét bányaváros 38 aranyat, minden darabot 100 quarthinggal számítva, küldjön a királynak.²⁾

Falbrecht rézgrófsága nem tartott sokáig, mert már 1437. évi októberhó 28-án Zsigmond király a gölniezi várat s a hozzá tartozó szomolnoki, gölniezi, rudai, telki, idai, jászói, stillbachi, czyrkendorfi és muzai arany-, ezüst- és rézbányákat Kliber Eberhard, bambergi polgárnak, 2600 arany forintért két évre átengedte s átszolgáltatta,³⁾ a kőrmöczi kamarát pedig már 1435. év körül Lang Péter tartotta bérben,⁴⁾ 1437. évben Héthársi (de Septemtilis) János mint főkamaraí gróf igazgató,⁵⁾ egy évvel később Ramenstein János egy évre⁶⁾

¹⁾ I, 18, 1, 5. — Eredeti oklevél. »... Ita quod ubi iidem importatores victualium loco minus modernis maioris denarii ante hoc quatuor de moneta nostra quarthing »oluebant ibi nunc loco illorum quatuor quarthing, quatuor de eadem maioris nostra moneta ab eisdem exigere et extorquere niteremini et velletis...«

²⁾ I, 20, 1, 33. — Eredeti oklevél. — »...triginta octo florenos per centum ex eadem moneta (quarthing) computando...«

³⁾ I, 51, 2, 68. — Eredeti oklevél. — »...Ideo nos...de rehibicione huiusmodi duorum milium et sexingentorum florenorum auri, eundem certum reddere volentes et securum...castrum nostrum Gelyecz appellatum, in comitatu de Torna habitum, simulcum villis et possessionibus, ad idem castrum spectantibus, et pertinere debentibus, item montanas et cameras nostras auri et argenti, ac cupri, et aliarum minerarum, in Smolnyecz, Gylayecz, Rvda, Telky, Ida, Iazow, Stillbach, Czyrkendorff, et Muzay, existentes, et ad cameram nostram Cassoniensem pertinentes, vna cum ipsarum fructibus et pronentibus, vtilitatibusque et pertinenciis earundem quibuslibet, a festo beate Katherine virginis et martiris proxime venturo, incipiendo, vsque ad duorum integrorum immediate post sese consequentur (igy) affuturorum annorum, perfecta spacia, et plenarium exitum, prefato Eberhardo, duximus impignorandas et obligandas...«

⁴⁾ I, 47, 1, 7 és I, 51, 2, 69. — Eredeti oklevelek.

⁵⁾ I, 20, 1, 34 és 35, valamint I, 47, 1, 11 is. — Eredeti oklevelek.

⁶⁾ I, 20, 1, 36. — Eredeti oklevél.

és utána Lang András valamint testvére Miklós és Rudel Konrád szintén egy év tartamára bérelték ki.¹⁾ Azonban ez utolsó három bérlőtárs úgy gazdálkodott, hogy Erzsébet királyné már 1440-ik évi januárius 6-án kényszerítettett Körmöcz városát felszólítani, hogy Lang Andrást és Miklóst, valamint Rudel Konrádot is börtönbe zárja s minden vagyonától megfoszsza, minthogy a kamarai tárgyakat elpazarolták s a királynét csufúl megcsalták, úgy, hogy roppant kárt kell szenvednie. Együttal oda utasította a városi tanácsot, hogy valaki mást, kire a körmöczi főkamarát rábizni lehetne, hozzon javaslatba, s ajánljon a királynénak.

Ajánlott-e Körmöcz városa a főgrófi méltóságra valakit, vagy sem, azt a körmöczi levéltárban nem olvassuk, de még ugyanazon évben más főgróffal, Rolner Konráddal találkozunk, ki ez hivatalt több évig viselte s a bányászatnak igen nagy barátja s előmozdítója volt.

Alig hogy a reá bizott méltóságot elfoglalta, már is figyelmeztette a királynét, hogy azon tű, mely az arany tisztasága megbirálásául szolgált (az úgynevezett Probir- vagy Strichnadel), annyira elkopott, hogy feladatának megfelelni aligha képes; ennek következtében megparancsolta a királyné, hogy a körmöczi tanács, azon arany pénzdarabokból, melyek már régóta a próbátor pecsétje alatt őriztettek, egynehányat a főgróf tudtával az elrontott tű megújítására fordítson s a többi próbát, azaz oly arany pénzt, mely a próbátor által akkor, mikor veretett, lepecsételve a városnál őriztetett és a forgalomban lévő pénznek szükség esetében megbirálásául szolgált, a királynénak átszolgáltasson.²⁾

¹⁾ I, 47, 1, 9. -- Eredeti oklevél.

²⁾ I, 36, 1, 7/8. — Eredeti oklevél. — »Wir Elisabeth von Gottes Gnaden Zu Ungern Dalmazien, Croazien etc. Königin, herzogin Zu Österreich vndt Marggräfin Zu Mähren etc. Enthieten vnsere Lieben getrewen, Richter vnd Rath vnsere Stadt Crebnitz, vnsere guad vnd alles guts. Was hat fürbracht vnsere getrewer Conrad Rolner vnsere Cammergraff dasebst, vnd nach solchem seinen fürbringen haben wir vernommen, wie dasz die Nadeln, damit man das Goldt streicht, sehr abgenüezt seyn, vnd hingestrichen. Nun ist vnsere ernstliche meinung, vnd wellen auch, dieselbigen Nadeln vernewern soll, vndt machen laszen, von vnserer gulden grob, die dann Lange Zeit gesamt ist, vndt vnter der Probirer Siegel ligt, wollen wir, dass ihr dieselbigen grob öffnet mit sambt dem

Feltűnhetik itt, hogy többé nem a pisetarius a tárnok megbízottja, más régi társaival együtt, hanem a városi tanács gyakorolja a pénzverőnél az ellenőrzési jogot, de ez ekkor már tény, és a régi pisetarius csakis arra köteles figyelni, hogy a pénzverési eszközök jó karban tartassanak, valamint, hogy a próbátorok egyikével az ezüstpéNZ megvizsgálásánál jelen legyen, de más teendője nincs.

Mikor ruháztatott át az ellenőrzési jog Körmöcz városára, nem tudjuk, de Mátyás király 1459-ik évi márcziushó 12-én kiadott megerősítő levelében olvassuk, hogy Körmöcz városa e jogot már sok év óta bírta. E király t. i. ujonan meghagyta, hogy a pénzzé verendő arany minőségére két városi tanácsnok ügyeljen, mint eddig szokás volt, és a főkamaraí gróf vagy pedig hivatalnokai a városi tanácsot, illetőleg a két próbátort e jog gyakorlásában ne háborgassák.¹⁾

A tizenhatodik és tizenhetedik században az volta szokás, hogy az arany és ezüst próbatűk külön, bársonyból készített, de a kamarai gróf vagy helyettese zárával, melynek kulcsát a fő-

Cammergraffen vndt davon nembt, damit er die Nadeln verneweren möge, vndt das vbrige Zu vnsere Maiestät händen reichet, vndt darinn kein anders thut. Disz ist vnsere ernstliche meinung. Geben Zu Preszburg am Freytag nach Francisci Anno Millesimo Quadringsimo Quadragésimo.«

¹⁾ I, 36, 1, 10/11. — »Nos Mathias Dei gracia rex Hungarie Dalmaeie Croacie etc Memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit uniuersis, quod nos volentes utilitati camere nostre Cremniciensis consulere, ut scilicet sicuti aliis cameris regni nostri principior est, ita libertatibus et antiquis suis consuetudinibus illibate gaudeat, concessimus circumspecto consulatui eiusdem ciuitatis nostre Cremniciensis, et tenore presencium concedimus, ut semper duo viri honesti de eodem consulatu, sicuti etiam hactenus solitum erat, pro probatoribus habeantur, qui probam monete nostre auree in eadem camera nostra Cremniciensi pro tempore recipiant et examinent monetam eandem, ne in eadem ad damnum nostrum regium regniqne fraus committi possit aliqualis. Quocirca vobis fidelibus nostris comitibus uniuersis dicte camere nostre Cremniciensis pro tempore existentibus eorumque officialibus, presentibus mandamus, quatenus dicto consulatui ciuitatis nostre Cremniciensis predictae huiusmodi officium probacionis exercenti contradicere nullo modo presumat. Presentes etiam, quas sigillo nostro secreto, quo ut Rex Hungarie utimur communiri iussimus, post earum lecturam semper reddatis presentanti. Datum Bude in festo beati Gregorii pape Anno Domini 1459.«

gróf, később pedig a körmöczi kamarának első tisztje tartotta magánál, ellátott zacskóban a városi levéltárban vagy a városi bírónál és a próbakő (lapis, in quo aurum et argentum probare solent) ugyan olyan zacskóban, melynek kulcsával a városi tanács birt, a körmöczi kamarában őriztetett. A pénzverésre utalt arany és ezüst, mielőtt a pénzverőknek átadatott, az erre kijelölt két városi tanácsnok által megbíráltatott, s az első ebből vert öt pénzdarab a két próbátor által a főkamara gróf, később a körmöczi kamara főnökének jelenlétében lepecsételtetett és a városi levéltárban tétetett le, oly czélból, hogy zsinórmértékül szolgáljon, ha a forgalomban hamis pénz fordulna elő és kétség támadna, vajjon a hamis pénz nem a pénzverdebből ment-e ki? Ezek az úgynevezett próbapénzek, melyeket a város mindaddig őrizett, míg azok kiadását a király maga külön írásbeli parancsában meg nem rendelte. A tizenhetedik század második feléből származó ily próbapénzek még most is őriztetnek a városi levéltárban.

De nem csak a pénzverésnél, hanem a bányászatnál is találkozunk Rollner főkamara gróffal, ki maga több bányával birt s a tekintélyes urburariusok sorába tartozott.

Ugyan e minőségénél fogva megbizta őt Erzsébet királyné, hogy a hét bányaváros bírúival s tanácsnokaival együtt a bányabíró, kit rendesen maga a király szokott kinevezni, megválaszolja s megerősítés végett a királynénak ajánlja. Ez meg is történt és a királyné intette 1440-ik évi októberhó 19-én irt nyílt parancsában a hét bányaváros bányaművelőit, hogy Knapp Mihály besztercze-bányai polgárt, kit a főkamara gróf és a hét bányaváros tanácsa »scansor«-nak vagyis bányabírónak választott, tiszteljék s parancsainak engedelmeskedjenek.¹⁾

¹⁾ I, 18, 1, 6. — Eredeti oklevél. — ... Quocirca vobis fidelibus nostris vniversis et singulis montanistis seu montanarum cultoribus, quarumcumque fodinarum ad pretaetam cameram nostram Crempnicionsem spectancium, serie presencium firmiter precipientes mandamus, quatenus amodo imposterum prefato Michaeli Knapp et suis hominibus, tanquam vestro iudici seu scansori in omnibus licitis et consuetis obedire et obtemperare, ac iudicati discussioni et deliberacioni suis satisfacere more alias obseruari solito, modis omnibus debeatis... »

A pénzverés és pénzértékre nézve meghagyta Erzsébet királyné 1441. évi júliushó kezdetén irt nyílt parancsában, hogy egy aranynak értéke 300 nagyobb, vagy 600 kisebb ezüst donárral legyen egyenlő.¹⁾

Rollner főgrófsága alatt Körmöczbányán már az úgynevezett »Kunst«-tal is találkozunk. E megnevezés alatt azon gépeket kell értenünk, melyek segítségével az alább fekvő bányákból a víz eltávolított s ez által a bányamunka lehetővé tétetett, mert a körmöczi bányák már ekkor oly mélységig voltak kiaknázva, hogy az azokban lévő víz a fennálló altárna útján nem volt eltávolítható, s szükséges volt, hogy a víz az altárna talajára, a mélyebb fekvő aknákból fölemeltesse, mi épen a vizemelő gépek segélyével történt. Ily bánya- vagyis vizemelő-gép akkoriban a legmesterségesebb művek közé tartozván, igen sok pénzbe került, de a bányászatra nézve valódi áldás volt, miért is úgy a főgróf mint a város s a bányaművelőkrészéről minden erővel támogattatott és nagy bámultatásban részesült.

Az 1446. évi s a körmöczi levéltárban eredetileg őrzött²⁾ »Chunst-Raittung« (azaz gépszámla) szerint 1445. évi decemberhó 24-től kezdve 1446. év Mátyás-napja utáni szombatig, tehát 10 hét alatt 824 vörös arany forint adatott ki ily vizemelő gép fentartására, s a legközelebbi szombattól, mely »in vocavit« vasárnap előtti volt, »judica« előtti szombatig, tehát három hét alatt, ugyanazon gépre megint 390 darab arany fordítottatott.

Hat évvel később Körmöczőn már négy ily vizemelő gép létezett és vasból készült kötelekkel volt ellátva.³⁾ A fentartásról maga a város gondoskodott, s ennek javára ugyanazon 1452. évben 1000 darab, s következő esztendőben

¹⁾ I, 36, 1, 7. — Eredeti oklevél.

²⁾ In lymbo.

³⁾ In lymbo. — »Item am sonobent epiphaniarum an einen eyserin sayl (vasból készült kötél) Rotfl. 4.« — »...Item an dem tag auf dy sinderkunst dem Zigenmelker Rotfl. 21.« — »...Item auf die nyderkunst am selbigen tag Rotfl. 12.« — »...Item am sonobent in octava epiphaniarum domini dem Zigenmelker auf die ober kunst Rotfl. 34.« — »...Item am sonobent vor valentini... gedonnt auf dy veyen kunst.«

megint 1000 darab aranyat vett kölcsön Gaylsam pozsonyi polgártól. Úgy látszik, hogy a vízemelő gépek felállításával a körmöczi bányászat megújult s az itteni aknák dús kincseit hosszú szünet után megint napfényre hozták.

A pénzverés is újra rendeztetett, mert azon időtartam alatt, mióta Giskra János hadserege az országba bevonult s itten tartózkodott, sokféle külföldi pénznem került forgalomba s ennek folytán nagy zavar támadt s a pénz majdnem értékteleenné vált.

E baj orvoslása czéljából megparancsolta V. László király 1453. évben, hogy újra oly aranypénz veretessék, mint apja, Albert király idejében. E végett meghagyta, hogy mielőtt az elkészített pénzdarabok forgalomba bocsátatnának, beltartalmokra vagyis belértékökre nézve a körmöczi bíró és tanács által megvizsgáltassanak; azon esetben, ha a pénz beltartalmára nézve hiányosnak találtatnék, újra kellett azt olvasztani, s e munkát addig folytatni, míg beltartalma tökéletesen helyre állítottatott; ha pedig a pénzdarab súlyosbnak vagy könnyebbnak találtatott, az a pénzverők költségére szintén újra a kemenczébe hozatott s beolvasztatott. Az arany pénzdarabok külalakjára nézve a király megparancsolta Holczler Konrád főkamara grófnak, hogy ép olyanok legyenek minők Albert király idejében voltak, ezen fölül még a király neve s Holczler vagyis egyáltalában a főkamara gróf neve első betűjének a divó czimer mellett kellett lennie.

Az ezüstpénz elkészítésére nézve azt akarta a király, hogy egy márka ezüst épen egy márka rézzel kevertessék össze, s ilyféle két márkányi keverékből 1300 darab fehér, vagyis ezüst pénz veretessék és 200 ilyen denár egy arany értékével bírjon s annyinak fogadtassék el.

Az ezüst denárok külalakjának részletes leírását is magában foglalja a királyi nyílt parancs. E szerint a pénz jobb oldalán szent László magyar király koronás képének, jobb kézben fejszét s bal kézben a birodalmi almát tartván, kellett lennie s a kép maga »Sanctus Ladislaus Rex« körirattal volt ellátandó; bal oldalán pedig a birodalom czimere, illetőleg kettős kereszt, annak jobb oldalán Körmöczbánya városának és bal oldalán a kamarai főgróf nevének első betűje, tehát

1453. évben »C.« és »H.« s azonkívül a király neve volt körirattal veretendő.

Hogy pedig az ezüstpénz ügy beltartamára mint egyegy márkából előírt mennyiségére nézve a parancshoz képest veretessék, meghagyta a király a főpróbátornak s az érsek emberének, vagyis a pisetariusnak, hogy minden ezüst és réz keverésénél jelen legyenek s mindenkor két »pondera«-t, vagyis »piseta«-t vegyenek megvizsgálás végett. A két pisetumnak csak egyike vizsgáltatott meg, másika pedig a megvizsgált ezüst maradékával együtt a király számára félre tetetett. Csak jónak talált ezüsből veretett a pénz, s a vert pénznek egynehány, rendszerint 10 darabját újra kellett a főpróbátornak vizsgálat alá vennie. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a próba alá vett pénzdarab számának csak fele vizsgáltatott meg, más fele pedig megint a király számára tetetett félre, a vizsgálat napjának s a megvizsgált márka számának feljegyzésével együtt.

Azon esetben, ha úgy az érez beltartama mint a pénzdarabok súlya s az egy márkából készült pénz száma helyesnek találtatott, megengedte a főpróbátor a pénznek kibocsátását, viszont jogában állott, a hiányos pénznek kiadását megtiltani. Ha mégis megtörtént, hogy a kamarából könnyebb, vagy beltartalmára nézve rosszabb pénz adatott ki, mint előírva volt, akkor úgy a főgróf, mint a főpróbátor valamint a pisetarius is szigorúan megbüntettetett.¹⁾

¹⁾ Ad I, 36, 1, 8 b. — »Nos Ladislaus Dei gracia Hungarie Bohemie Dalmacie Croacie etc. rex Austrieque et Stirie dux nec non marchio Moraviae etc. Memoria commendamus tenore presentium significantes quibus expedit univrsis, puod quum sicuti ex informacione consiliariorum nostrorum edocti sumus, regnum nostrum Hungarie et eius republica sicut ex ceteris in nostri absentia eidem ingruentibus malis, sic non minus ex crebra mutacione, vilitate et diuersitate monetarum, notabilia suscepit damna et incommoda multa. Volentes ergo circumspectione debita, quemadmodum nostri regalis officii debitum est, vilitati reipublice nostre consulere, inter ceteras providas ordinationes quas nuper in congregacione generali prelatorum dominorum et nobilium dieti regni nostri Hungarie Posonii celebrata pro conseruandis pace regni et statu regio ac procuranda vilitate reipublice fecimus de consilio, consensu et collaudacione ipsorum prelatorum baronum et nobilium regni nostri nouas monetas in vna et eadem liga in quibuslibet cameris dicti regni

Kevés nappal e decretum kiadása után értesítette a ki-

nostri Hungarie sub modo et forma ac condicionibus et articulis in literis pro comite et camerario vniuersiusque camere datis expressis eudendas decreuimus, imo decernimus presencium per uigorem, nostro beneplacito perdurante, et quia fidelem nostrum magnificum Conradum Hetzler magistrum hularum ducatus nostri Austrie consiente fideli nostro magnifico Johanne Giskra consiliario nostro, cui hoc anno prouentus camere nostre Crempnicensis pro suo salario deputaramus, in comitem Vrbararum et cusionis monetarum nostrarum dicte camere Crempnicensis, in qua utraque moneta nostra tam auri scilicet quam argenti eudi consequit, vigore aliarum literarum nostrarum prefecimus, per eum, et ceteros, quos hoc negocium tangit, articulos infrascriptos uolumus et decernimus obseruari, camera in promissa et primo decernimus, ut moneta nostra aurea gradibus, numero, pondere, et armis quibus tempore quondam serenissimi principis domini Alberti regis patris nostri casa fuit, in dicta camera Crempnicensi cudatur et monetetur, appositis tamen nomine nostro et litera nominis moderni camerarii nostri. Que quidem moneta aurea cusa et in effectum deducta absque examinatione iudicis et iuratorum civium civitatis nostre Crempnicensis pretacta, nequaquam de camera egrediatur nec cursum habeat. Quam quidem monetam auream si dicti iudex iurati in gradu defectum habere repererint refundi faciant et de nouo cimentari donec ad verum uenerit gradum. Si uero in numero seu pondere eiusdem monete reperiretur defectus ex negligencia monetariorum, eorundem expensis refundatur et de nouo monetetur. Prefate uero monete argenteae mixtura hoc modo fiet, quod vni marce argenti finii admiscebitur et apponetur vna marca cupri ex quibus duabus marcis sic mixtis eudi debebunt denarii forme albe mille trecenti quorum ducenti denarii vnum florenum auri valebunt et pro floreno auri vbique per dominia nostra recipientur. Forma et figura ipsorum denariorum ista fiet. In vna parte imago sancti Ladislai regis Hungarie clamide regia sculpta, diadema in capite, supra coronam et securim in manu dextra, in sinistra uero pomum cum cruce supra erecta gerens. Cum his literis: Sanctus Ladislaus Rex, in circumferencia sculptis, habebitur. In alia uero parte sculptentur arma regni nostri Hungarie predicti crux uidelicet duplicata et due litere hinc et hinc quarum prima a dextra parte ciuitatis Crempnicensis predictae, altera uero a sinistra parte crucis comitis camere nominum prima litera est, in margine autem circumferencialiter sculptentur dictiones iste nomen uidelicet regis Hungarie etc. Ut autem ipsa moneta nostra argentea sub debitis liga et numero cudatur, comisimus et presentibus committimus summo probatori nostro, ut ipse per se uel per fidelem substitutum suum vna cum homine archiepiscopali singulis fusionibus seu commixtionibus argenti et cupri intersit, et in qualibet fusione de virgulis sumet duo pondera seu piseta, quorum vnum immediate probabit, alterum uero non probatum simul cum argento ex huiusmodi vno pondere probato resultante, pro nostra Maiestate seruabit, nec prius de ere taliter confuso mo-

rály ügy Kőrmöczbánya városát,¹⁾ mint Turócz,²⁾ Zólyom,³⁾ Nyitra,⁴⁾ Hont,⁵⁾ Liptó⁶⁾ és Árva megye közönségét, valamint szentmiklósi Pongrácz Miklóst is,⁷⁾ hogy az új pénz verését, ennek forgalomba hozását s a réginek beváltását Holczler főkamaraí grófnak meghagyta, s felszólította mind ezen törvényhatóságokat, valamint az akkoriban még nagy befolyással bíró Pongráczot is, hogy a főkamaraí grófot s helyetteseit e működésében minden módon támogassák s oda hasanak, hogy az új pénznek forgalombavitele ne akadályoztasék, vagy pedig annak értéke ne csonkittassék.⁸⁾

netas eudi permittet, donec mixturam secundum limitationem predictam sine fraude reperit esse factam: Moneta uero cusa, probator ipse sumet de ea certum numerum denariorum, quorum medietatem immediate probabit, alteram uero medietatem simul cum argento ex huiusmodi moneta examinata resultante, similiter pro nostra reseruabit Maiestatem. Nec prius monetam ipsam egredi permittat de camera, donec in numero protaxato sine excessu et diminutione eam probauerit. Hoc excepto, quod modicus excessus uel diminutio, puta usque ad ungram quattuor denariorum non imputetur camerariis seu monetariis, dummodo hoc contigerit sine dolo et fraude eorundem. Notabunt etiam et scribebunt probator noster predictus et homo archiepiscopalis, quo die fuerit talis proba, et quot marce tunc cuse fuerint et probate. Decernimus etiam, quod si aliquando monetam falsam, et non in vera liga uel pondere seu numero cussam de camera egredi contigerit, extunc sicut camerariis sic et probator noster ac homo archiepiscopalis qui ad huiusmodi ex officio aduigilare habent, pena debita puniantur. Datum Vienne feria secunda post festum Ascensionis Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo Tercio.

1) I. 36, 1, 18. — Eredeti oklevél.

2) I. 36, 1, 9. — Eredeti oklevél.

3) I. 36, 1, 10. — Eredeti oklevél.

4) I. 36, 1, 11. — Eredeti oklevél.

5) I. 36, 1, 12. — Eredeti oklevél.

6) I. 36, 1, 13. — Eredeti oklevél. I, 36, 1, 14. Eredeti oklevél.

7) I. 36, 1, 15. — Eredeti oklevél.

8) I. 36, 1, 18. — Eredeti oklevél. »Nos Ladislaus dei gracia Hungarie Bohemie Dalmacie Croacie etc. rex Austrieque et Stirie dux, necnon marchio Morauie etc. Vobis fidelibus nostris, circumspectis iudici et iurisciuibus ciuitatis nostre Crempnicensis, harum serie firmiter precipientes mandamus, quatenus dum et quamprimum, per fidelem nostrum magnificum Conradum Holczler magistrum hulsrum ducatus nostri Austrie, comitemque Vrbararum ac camere cusionis monetarum nostrarum Crempnicensis, aut suos officiales presencium vigore requisiti fueritis, ad statim et incontinenti, ad locum fori consuetum ipsius vestre ciuitatis.

De úgy látszik, hogy ez a felhívás nem találkozott a kívánt és várt eredménnyel, mert a király már augusztus hó végével fenyegette Hontmegye közönségét,¹⁾ hogy annak lakosságát birtokvesztéssel fogja büntetni, ha még ezután is vonakodnék két száz denárt egy aranydarab helyett elfogadni s ezt 250 vagy több denárral egyenlőnek tartani s nyilvánítani merészelné.

Ugyanazt írta a király Túróc-, Árva- és Liptómege²⁾ közönségének is.

vbi scilicet alias promulgacio seu proclamacio recipiende noue monete fieri consuevit, accedere, et nouam nostram monetam, que iam in proximo in dieta camara nostra Crempniciensi eudetur et laborabitur, seruata consuetudine, in talibus ab antiquo tenta, palam et manifeste proclamari et promulgari faciendo, omnes empciones et vendiciones ac queuis commercia in ipsa ciuitate vestra et eius pertinenciis, per ipsam nouam monetam nostram, et non priorem ac antiquam, inantea, fieri, exercereque et peragere faciatis, pro ipsam priorem seu antiquam monetam, per omnes cuiuscunque condicionis homines, tam extraneos seu forenses, quam etiam in ipsa ciuitate nostra Crempniciensi et eiusdem pertinenciis predictis ubilibet commorantes, ad predictam nostram camaram pro commutatione talismodi noue nostre monete, pro eadem more consueto fienda, sub penis et grauaminibus solitis, ac ab antiquo tentis, nostre maiestatis in persona importari committendo, secus non facturi, presentibus perlectis exhibenti restituti. Datum Wyenne Sabbato proximo post festum ascensionis domini anno eiusdem Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo Tercio, regni autem nostri anno tredecimo.

¹⁾ I. 36, 1, 16. — Eredeti oklevél.

²⁾ I. 36, 1, 17. — Eredeti oklevél. — »Ladislaus dei gracia etc. etc. Fidelibus nostris vniuersis et singulis prelati baronibus comitibus castellanis nobilibus et alteris cuiusuis status et condicionis possessionatis hominibus ac eorum officialibus, item ciuitatibus oppidis et villis ipsarumque rectoribus, iudicibus et villicis, presencium noticiam habituris, salutem et graciā, non modica cum displicencia percipimus, quod vos vestrique iobagiones, ac mercatores in vestri medio residentes, nostram monetam regiam, que, in Crempnicia et aliis cameris nostris, culitur, non iuxta nostrum generale decretum per nos ad prelatos et barones nostros superinde editum, singulos ducentos denarios, pro vno quoque floreno, in negociacionibus rerumque et bonorum empcionibus et vendicionibus, ac in cambiis et commutationibus, sed iuxta libitum vestrum, et eorundem, ducentos et quinquaginta denarios vel citra reciperetis, in vilipendium huiusmodi nostre monete contemptumque prefati nostri decreti, atque nostrorum mandatorum; vobis superinde, plerisque vicibus directorum satismagnam, et quia nos huiusmodi monetam, iuxta predi-

Mind ezeken kívül a királynak még az ólom-kereskedéssel is kellett bajlódnia. Mert Holczler főgróf arról panaszkodott, hogy ez áruczikk nemcsak drágává, hanem ritkává is vált; azért a király nyílt parancsa folytán az ólmot Holczler tudomása és megengedése nélkül sem venni, sem pedig elárusítani nem volt szabad.¹⁾

etum nostrum decretum, in suo valore predicto, videlicet ducentos denarios pro vno floreno auri in regno nostro Hungarie, vbique cursum habere, et recipi volumus, ideo fidelitati vestre firmiter precipimus et mandamus, quatenus nostro alio mandato superinde non expectato, amodo imposterum sine omni recusa, et dissimulacione aliquali in omnibus negociacionibus vestris prescriptis non plus nisi pro vno quoque floreno auri ducentos denarios recipere, nec florenum auri, vitra ipsum numerum dare et cambire, aut dari et cambirifacere presumatis aliquomodo, contrafacientes autem vobis committimus per presentes comitibus illorum comitatum, in quibus huiusmodi mandata nostra obseruata non fuerint, ut per occupationes, possessionum et alia grauamina alias in talibus obseruari solita, vos ad id compellant et astringant, nostra in persona, et auctoritate ipsis in hac parte attributa mediante. Aliud ergo facere non ausuri graciae nostre sub obtentu, presentes quoque perlectas reddi mandamus presentanti. Datum Wyenne, sabbato proximo post festum visitacionis beate Marie virginis. Anno domini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo Tercio, Regni autem nostri Hungarie quarto decimo.

¹⁾ I. 36, 1, 19. — Eredeti oklevél. »Ladislaus etc. etc. Fidelibus nostris vniuersis et singulis cuiusuis status et condicionis hominibus, quibus presentes ostenduntur salutem et graciā, Certa relacione didicimus, qualiter plerique essent ex vobis qui preter voluntatem ac annuenciam comitum vrburarum, et eusionis monetarum, camere nostre Crempniciensis aut eorundem officialium pro tempore constitutorum, plumbum vendicioni exponere, ac cum eodem diuersas hincinde assueti essent facere negociaciones, et exercere, quod in notabilem diminucionem prouentuum huiusmodi camere nostre Crempniciensis dampnumque dictorum comitum, et officialium eorundem manifestum, cedere dicitur euidenter. et cum nos id inantea fieri nullomodo velimus, ideo fidelitati vestre vniuersitatis et vestrum cuiuslibet harum serio firmiter precipientes mandamus, quatenus amodo deinceps nullus omnino vestrum huiusmodi plumbum sine scitu voluntate annuencia et permissione fidelis nostri magnifici Conradi Holczler magistri hubarum ducatus nostri Austrie, necnon moderni comitis prescriptarum vrburarum et camere eusionis monetarum nostrarum Crempniciensis, aut officialium suorum huiusmodi plumbum vendicioni exponere vel aliquas negociaciones, aliquatenus facere et exercere presumatis cum eodem, sub pena ablacionis et ammiss-

Holczler utódja Konstorffer János főgrófsága alatt a körmőczyi kamara, illetőleg ennek jövedelme Giskra Jánosnak ujonnan elzalogosított, mert ez már 1456. évi február hó 5-én a hét bányavárostól 400 aranyat kölcsön fejében fölvéve, ez adósságnak a kezében lévő körmőczyi főkamara jövedelmeiből leendő törlesztésére kötelezte magát.¹⁾

A kamara jövedelmei közé az úgynevezett urbura is tartozott. Ez majd készpénzben, majd ásványokban folyt be a kamarába. Minthogy pedig Konstorffer s tisztjei e bányaadót mindenképen csak készpénzben kívánták beszédelni s Körmőczy városát, valamint az ottani bányabirtokosokat is az urbura pénzbeli beszállítására kényszerítették, a város közvetlenül a királynál panaszkodott; ennek folytán megtiltotta a király,

sionis talismodi plumbi, ac etiam aliarum rerum qualiumcunque, quas pro eodem plumbo commutauerit, per ipsum comitem dicte camere nostre Crempniciensis, aut officiales, et familiares suos, per eum ad id deputandos, fiende, de quo tandem, quilibet talium, non nostre Maiestati, sed sibimet poterit non immerito imputare, presentibus perlectis semper exhibenti restituti. Datum Wyenne sabbato proximo post festum Ascensionis domini. Anno eiusdem Millesimo quadringentesimo quinquagesimo tercio. Regni autem nostri anno tredecimo.*

¹⁾ Nos Johannes Giskra de Brandis comes de Saross etc. Publice presencium proficemur quod famosi iudices iuraticonsules et communitates ciuitatum montanarum puta Krembnicziensis Schebnicziensis Bistrieciensis Montisregis Backabanie Lybethe et Feyr Bania nobis articulo necessitatis accomodauerunt et mutauerunt quadringentos auri florenos in sortem solutionis debiti in quo obligamur nobilibus ac famosis viris in Teplícze commorantibus quam quidem florenorum quadringentorum hungaricalium summam promittimus pollicemur et spondemus reponere soluere penitus et expedire dictis nostris creditoribus ad festum sancti Michaelis archangeli proximo affuturi dolo astucia et calliditate omnibus postergatis et ipsam debiti summam prelibati in camera regalis mayestatis Krembnicziensi habebunt et habere debebunt. Si vero temporis in decursu eadem camera Krembnicziensis suis cum pertinenciis regiam per Mayestatem nostris recipere e manibus per cuiuscunque pecunie expeditionem extunc eandem debiti summam puta quadringentos auri florenos tenebimur ipsis nostris creditoribus plenarie expedire procrastinatione et subterfugio quibuslibet seclausis iterum sine dolo. In cuius rei testimonium presencium nostre sub appresso curanimus sigillo certocercius roborare. Datum Krembniczie feria quinta ipso die sancte Agathe virginis gloriose. Anno domini M^o CCCC^o LVI°. — I. 18, 1, 18. — Eredeti oklevél.

hogy a főgróf vagy helyettesei a bányaművelőket az urbura készpénzben fizetni ne kényszerítsék, hanem ez adót terményekben, t. i. egyelőre ásványokban vegyék át. Az adó pedig minden nyert ásvány nyolczadrészből állott, melyet úgy Körmőczybánya városa, mint egyes bányabirtokosok is a kamarába pontosan beszolgáltatói köteleztettek.²⁾

Körmőczy városán kívül, azaz más, a körmőczyi kamarához tartozó helyeken lakó bányabirtokosok ezután is rendszerint készpénzben fizették a bányaadót. Így olvassuk Konstorffer számadási könyvében²⁾, hogy Jung István besztercebányai

¹⁾ I. 36, 1, 20. — Eredeti oklevél. — »Ladislauz etc. etc, fidelis nostro egregio Johanni Constorffer, comiti et camerario camere nostre Crempniciensis, suisque vicecomitibus ac vicecamerariis seu officialibus, nunc constitutis et in futurum constituendis, salutem et gratiam. Quia nos certis ex rationibus et causis, fidelibus nostris, ciuibus, populis, incolisque, et inhabitatoribus, ciuitatis nostre Crempniciensis, montana nostra inibi colentibus id de gracia speciali duximus annuendum et concedendum, ymo annuimus et concedimus per presentes, vt ipsi ciues ac quilibet eorum, durante nostro beneplacito, vrburas seu prouentas montanarum, ad prescriptam cameram nostram solui debendas, eodem modo, prout et quemadmodum huiusmodi vrburas et prouentas, in aliis ciuitatibus montanarum nostrarum regalium soluuntur, puta octauam partem mineralium, ad ipsam cameram nostram Crempniciensem soluere valeant et possint administrare, ideo fidelitati vestre firmiter presentibus committimus quatenus a prefatis ciuibus, populis, incolisque, et inhabitatoribus, pretacte ciuitatis nostre Crempniciensis, ac quolibet ipsorum, huiusmodi vrburas seu prouentas montanorum nostrarum, decetero tandem, quousque a nobis aliud habueritis in commissis, eodem modo et ordine, quo in aliis ciuitatibus montanarum nostrarum soluuntur recipere, et exigere, ac leuare debeatis, nec eosdem seu aliquem ipsorum, ad aliter soluendas prefatas vrburas, contra formam premissae annuencie nostre compellatis, secus non facturi, presentibus perlectis exhibenti restituti. Datum Bade feria quinta proxima post festum beatorum Tibureli et Valeriani martirum, anno domini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo sexto, regnorum autem nostrorum Hungarie etc. sextodecimo Bohemie vero tercio.*

²⁾ In lymbo. — » . . . Item auff 15 Julii 1455 daz ist am Mittwoch nach diuisionis apostolorum hab ich hans konsdorffer mich gnaynt mit den Stefan Jungk von wegn der silberan vrbar In dem Newnzoll auff saynen pergkwergn vnd auch den andern do selbst auff dem Silbergepyrgk von wegn der czwayer vorgangener Jaren vnd dez zukunfftign Jares vncz auff sant Johannis tag dez thauffers der do wyr In dem Jar

polgár s bányabirtokos az ő, valamint az összes besztérczebányai ezüstbányák urburáját három évre negyven márka finom ezüsttel megváltotta.

Épen így váltották meg, vagyis inkább bérbe vették a selmeczi, baka- és újbányai urburát Tyl és bizonyos Miklós egy egész évre és pedig 400 arany fizetése mellett.¹⁾

Legyen szabad itt még megemlítenem, hogy ugyanazon számadási könyvben az akkori pénzverői vésnök is említetik. Tauperger Leonhard a neve s évi fizetése 52 arany, tehát hetenkiert egy arany. Ez az első és legrégebbi körmőczi vésnök, a ki névszerint ismeretes.²⁾

Konstorffer utódja, bajmőczi Noffry Bardo főgrófsága alatt Körmőcz városának az aranypénz verésére vonatkozó ellenőrzési joga ujonnan kétségbe vonatott, és ez okozta, hogy Mátyás király, a városi tanács panasza folytán, fennemlített nyiltparancsát kiadta, minek következtében a régi viszályok a főkamarai grófok és körmőczi tanács közt több évszázad folyamán egészen megszűntek.

Ugyanazon 1459-ik évben tudatta Mátyás király Körmőczbánya városával, Noffry főgrófnak adott parancsát, hogy e várost a lakosság segítségével minden ellenség ellen megvédje s annak hatalmába ne juttassa.³⁾ másrésztől magát a

1456 dy ich ym gauicz gelosen vorayt und verkaufft hab dy dray Jor vmb feyn Silber Mark 40: Dy zallung soll sein auff dy Nechszukunfftige weynachtu an lenger vorezihn mag er den daz ne gethvn vnd ezu weg prunge daz sol er auch thvn.«

¹⁾ Ugyanott.

²⁾ Ugyanott.

³⁾ I. 26, 1, 16. — Eredeti oklevél. — »Mathias etc. etc. Circumspecti fideles nobis sincere dilecti, Intimata vestra, in rebus vestris, maiestati nostre relata, ad plenum intelleximus, unde vobis responsum damus. Sciatisque quod nos domino volente, intendimus in breui hostibus nostris in omni parte regni nostri existentibus, adeo insistere et obuiare, ut vos inter alios fideles nostros... (kiszakadt)... conamur, vobisque per quempiam hostium nostrorum nocumenta inferre... commoda per hostes nostros sequa... fidei nostro magnifico Bardoni Noffri de Baymocz camerario nostro ut ipse vna vobiscum in defensionem vestram invigilet, vosque protegat et defendat contra hostes vestros, donec vobis, maiori defensione adesse poterimus, sicuti intendimus omni posse et dili-

várost kérte s intette, hogy támogassa a főgrófot törekvéseiben, legalább is addig, míg magának a királynak lehetővé válik a város védelmére nagyobb erővel megjelenni.

Egy évvel később Mátyás király megújította Körmőcz városának azon jogát, mely szerint bányabíróvá választatható.¹⁾

1466-ik évben Mátyás király Körmőczbánya városától mindazon arany pénzdarab kiadását követelte, mely pénzveréskor hosszabb idő óta beszédetett.²⁾

Ugyan ő 1479-ik évben Körmőczvárosában tartózkodván, ép úgy a várost, mint minden ottani bányabirtokost a bánya- s másnemű adó fizetése köteleességétől hat év tartamára fölmentett és pedig azért, mert ekkor a bányaművelés már nagyobb költséggel és fáradsággal párosult.³⁾

De Mátyás király nemesak Körmőczbányán, hanem másutt is minden erővel támogatta a bányászatot. E tény bebizonyításául szolgálhat ama körülmény is, hogy p. o. 1481. évben Selmeczbánya városának csak azon polgárait ruházta föl hormérési joggal, kik bányabirtokosok voltak s bányaművelők közé tartoztak, másoknak pedig e jog gyakorlását

gencia nostris; rogamus itaque fidelitatem vestram, vobisque committimus, quatenus et vos quantum poteritis vnicum prefato Bardone providetis robus vestris et pro defensione vestra eidem subvenire debeatis, committimus etiam vobis vt cameram nostram in suis libertatibus conseruare, et prouentus eiusdem potius augmentare debeatis, quam in alio quo nocumtatur. Secus ergo non facturi. Datum Bude feria quinta proxima ante festum beati Georgii martiris Anno domini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo nono.«

¹⁾ I. 1, 1, 42. — Eredeti oklevél.

²⁾ Ad I. 36, 1, 8d. — »Nos Mathias Dei gracia rex Hungarie Dalmacie Croacie etc. Vobis fidelibus nostris iudici et iuratis ciuibus ciuitatis nostre Cromniciensis harum serie firmiter mandamus, quatenus visis presentibus, omnes illos florenos, quos de proba cimentu per certa tempora congregastis, sub numero ad manus fidelis nostri egregii Johannis Ernst dare et assignare debeatis, presentes autem facta restitutione huiusmodi florenorum apud vos pro vestra reseruetis expedicione. Datum Buda feria quinta proxima post festum beati Michaelis archangeli, Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Sexagesimo sexto, regni nostri Anno nono, corpnationis vero tercio.«

³⁾ I. 36, 1, 23. — Eredeti oklevél »Datum in Ciuitate nostra Cremniciensi predicta, In festo beati Blasii confessoris Anno 1479.«

szigorúan megtiltotta.¹⁾ Kőrmöczbányán a bormérési jogot csak azoknak adta meg, kik hetenkint legalább két aranyat költöttek a bányászatra;²⁾ e privilegiumot, illetőleg mandatumot aztán Beatrix királyné 1496-ik évben megújította.³⁾

E királyné, a kőrmöczi főkamara birtokába lépven, ámbár maga külföldi volt, mégis eleinte e kamara vezérlése miatt külföldiekhez nem fordult, hanem Kőrmöczvárosa polgárai közül nevezte ki Schayder Péter személyében a főkamarai grófot,⁴⁾ mely kinevezés a bányászatra nézve nem csekély áldással bírt; mert e férfiú mindent elkövetett, hogy az akkoriban már igen sok bajjal küzdő bányaművelést nemcsak a már-már beálló romlástól megmentse, hanem új s jobb sorsához vezethesse, mit Czon Péter bányabíróval, a városi tanács közreműködése mellett, főleg az által igyekezett elérni, hogy a bányajogot, valamint azon sokoldalú viszonyt is, mely egyrésztől a kamara s a bányabirtokosok, másrésztől pedig az utóbbiak s a bányatisztek és a bányamunkások közt létezett, rendezte, ennek folytán pedig a már régóta igen nagy zavarban volt bányaugyvet tisztába hozta.

E czélből az úgynevezett »Pergwerchsgerechtkait«, azaz: bányatörvényt alkotta 1492-ik évben, mely 1504-ik évben némileg bővítve, 1512-ik évben befejeztetett és az úgynevezett Miksa-féle bányarend bevitele után is még igen hosszú ideig a kőrmöczi bányajog főszlopául szolgált s a bányászatra nézve igen áldásos s jótékony befolyással bírt.⁵⁾

De már 1496-ik évben a kőrmöczi főkamara Thurzó hatalmába jutott, mi azonban a bányászat további kifejlődését csakis előmozdította, mert ő, valamint fia is mindent elkövetek a bányászat érdekében, jól tudván, hogy áldozataik s fáradságaik által főleg saját hasznukat mozdítják elő.

Igy Túröczmegyét Zólyommegyével összekötő új utat

¹⁾ I. 42, 1, 4. —

²⁾ I. 42, 1, 5. —

³⁾ Ugyanott.

⁴⁾ I. 14, 1, 46. — Eredeti oklevél.

⁵⁾ Ezen bányatörvény Kőrmöczvárosának 1426-ik évben szerzett jegyzőkönyvében per extensum le van írva.

építettek, hogy a besztercei bányákban nyert rezet annál könnyebben s rövidebb úton szállíthassák Krakko felé, mely munka igen sok pénzbe került; azonkívül pedig Kőrmöczvárosa részéről is nagy és élénk ellenzéssel találkozott, úgy, hogy e város eme csak alig megnyílt utat fákkal és nagy mennyiségben oda vitt szikladarabokkal záratta el, mert félt, hogy az út Túröczmegye egész közönségét elvonja Kőrmöczvárosától s Besztercebányára. vezetendő kereskedés végett, mi csakugyan nem csekély veszteséggel járt volna Kőrmöczvárosára nézve.

De a Thurzók e hatalmas ellenzést is le tudták győzni, mert kötelezték magukat, Kőrmöczvárosának tíz éven át évenként 50 aranyat fizetni, mit valóban meg is tettek és így az utat a nyilvános forgalomnak átadták.¹⁾

A kőrmöczi bányák nagy része ekkor már víz alatt volt és azért csak részben voltak aknázhatók. Bár itt sem a királyné, ki e főkamarát a Thurzókknak átengedte, sem pedig Thurzó maga bányákkal nem bírt, mégis ez utóbbi nem pihent addig, míg e hátrányt is elmozdította, mi megint sok pénzbe került.

E végett egy más szerződést kötött Kőrmöczbánya városával, mely szerint egy új vízemelő gép állíttatott föl, mely a város, valamint Thurzó közös és pedig egyenlő költségével tartatott fenn.²⁾

¹⁾ I. 35, 1, 20. — Eredeti oklevél. — »Im Thausent vierhunderth vnd sechsvudnewnczigsten Jor noch der gepurth vnszers Herrn Jesu Cristi ist geschen das dy Namhaften vnd weise herrn Richter purger vnd dy gemayn der Statt Newsol mitsampt Herrn Hans Turso purger von Croca vn gemayns nucz wyllen den weg vnd schtras von Stuben wber Stubner wald yn das Newezol geunde gepessert haben, domit Ein Jederman den selbigen desterpas vnd geringer Zyhen vnd farn möcht, noch welcher pessierung, dy Namhaften vnd weysen Herrn Richter vnd purger der Statt Cremnicz den selben weg haben forhawen vnd beslossen, dordurch eezliche Zwiacht (így) vnd vnwyllen Zwyschen yn entstanden ist, dorben sich auch dy obgeschribenen Herrn von der Cremnicz beklagt haben, grosses abgangs irer statt irer nucz vnd rentten stb. stb.

²⁾ Curialprotocoll ex 1491. 11. lap. »Item Im Jor 1498 Ist angefangen dy kunst am Montag nach Johannis des tawffers, vnd ist geschen durch den Namhaftigen Herren Hanne turszo dy zeit Camegroffen auffgenummen halben tail vnd durch dy Erber Herren vnd Stadtleuth von der Cremnitz der ander tail.«

Hogy pedig ez időben a körmöczi bányászat sokkal kisebb mérvű volt, mint néhány évtizeddel azelőtt, ámbár a huszita mozgalmak után, tehát körülbelül 1463 óta az ország, illetőleg az országnak a környékei a béke áldásaiban és Mátyás király, valamint Beatrix királyné pártfogásában részesültek, tanúsítja azon körülmény, hogy az 1499-ik évben csakis 16 bányamalom és 5 kohó létezett, ¹⁾ holott az 1469-ik évi pénztári könyv szerint 29 bányamalom és 4 kohó működött. ²⁾

A vízemelő gép azonban nem bírta a már mély aknákat a víztől annyira megmenteni, hogy a bányászat némi sikerrel lett volna folytatható, azért már 1511. évben följogosította Körmöcztvárosa Holy Pétert, az akkori bányafőgondnokot, új áltárna nyitására s kiépítésére. ³⁾

Ez által a város a már-már tönkrement bányászatot fölsegíteni igyekezett, de Holy Péter már a következő 1512. év elején a bánya romjai közt elveszett s halála után megszűnt műve is. Együttal a körmöczi bányák felső részében tűz ütött ki s több aknát és tárnát megsemmisített. Ennek, valamint a nagy szegénység következtében a vízemelő gép működése is beállíttatott. ⁴⁾

Thurzó János fiai a bányászattal már nem törődtek annyira, mint apjuk, s ámbár még mindig Körmöcztön tartózkodtak, ⁵⁾ de a főkamaraí gróf teendőivel Hub János algrófot bízták meg, és ez, valamint más Thurzói tisztek sem törődtek a bányászattal, illetőleg ennek fölvirágzásával, sőt a bányaművelőket annyira üldözték, hogy utóljára mind a hét bányaváros a királynál panaszt emelni volt kénytelen.

¹⁾ Számadási könyv in lymbo.

²⁾ In lymbo.

³⁾ I. 36, 1, 26 és városi jegyzőkönyv, folio 33.

⁴⁾ Bányakönyv, pag. 226 — »Im Monat Januarii, An ainem Dienstag Ist Peter Holy, Im Perg verfallen, Vnd gestorben, Vnd die Perckwerch vnd Schacht ettlich tag geprenndt Vnd Zu Poden gangenn, Also das man gar Neue Perckwerch auf der hindern Zeeh hat müssen Anfangen, Zupauen, Gleichsz fals ist die wasserkunst Aufgelassen.«

⁵⁾ A Thurzók, később pedig a Fuggerek háza, most a 32. és 33. számú belvárosi házak, belülről, kiváltképen a 33. számú ház, mai napig nagyon keveset változtak és basrelief díszítvényeik majdnem egész

Ennek folytán meghagyta a király 1515. évi januarius 7-kén, hogy minden bányaváros két vagy több megbízottját küldje hozzá, kik a királynak a bányászat nyomorú helyzetéről, valamint ennek okairól, nemkülönben a Thurzók zsarnokságáról kellő és valóságos fölvilágosítást adniuk és a királlyal együtt e bajok orvoslásáról tanácskoznának. ¹⁾

De ennek a tanácskozásnak sem volt tetteles eredménye s a Thurzók tisztjei tetszésök szerint gazdálkodtak a bányavárosokban, mindaddig, míg a bányászok s más bányavárosiak is az ellen kikeltek, és e városokban veszedelmes mozgalmak törtek ki, melyek Körmöcztvárosában még az 1519-ik évben is tartottak. ²⁾

E mozgalmak lecsillapítása s a bányászat előmozdítása céljából 1518. évben a királyi kincstárnok s vácsi püspök, Zalkán László, a király parancsa folytán Körmöcztön s más bányavárosokban megjelent és az általános elégedetlenség s nyomor valódi okát a színhelyen megvizsgálván, a királynak mind erről jelentést tett.

A király Zalkántól nyert fölvilágosítása következtében 1519. évben (in dominica laetare) Körmöcztvárosát a Thurzók hatalma alól felszabadította, úgyszólván magamagának visszaadta ³⁾, mely tény az itteni bányászatra jótékony hatással bírt, minthogy még ugyanazon 1519. évi október havában, a mély áltárna építkezése létrejött s ez által az akkori időkre nézve ama nagyszerű munka megkezdődött, mely későbbben a körmöczi arany és más ásványoknak kiaknázását, mely a tizenhatodik század elején majdnem tökéletesen vesztve volt, még két századon túl lehetővé tette ⁴⁾.

A búcsúzó Thurzók érezvén, hogy ugyanaz, mi esaládjokat dúsgazdaggá tette, a körmöczi lakosság elszegényedésének

épségben láthatók most is. Ezek közt a toboz képe igen gyakran fordul elő.

¹⁾ I. 18, 1, 29/34. — Eredeti oklevél.

²⁾ I. 47, 1, 15.

³⁾ I. 34, 1, 4. — Eredeti oklevél.

⁴⁾ Bányakönyv ex 1583, pag. 231. — »Don andern October Ist der Neue, vnd Tieffeste Erbstoßn, ob dem Windischen dorff Zu Pauen Angefangen worden.«

volt oka, t. i. az ottani bányászatnak meglehetősen kizsákmányolása, és óhajtván az elkecsereedett nép gyűlöletét családjoktól elvonni, vagy legalább kisebbiteni, mindazon jogokat, melyeket még atyjok, Thurzó János, a krakkói konzul, Beatrix királynétől a háji uradalomra nézve megszerzett, Kőrmöczbánya városára átruházták s felhatalmazták e várost, hogy a háji uradalomba kizárólagos birtokosnak magát beiktathassa. Az erre vonatkozó oklevelet Thurzó Elek állította ki saját s Thurzó György és János testvérei nevében, az akkori *judex curiae* Ujlaky Lőrincz előtt¹⁾.

Azon időben, t. i. 1520-ik évben, Kőrmöcz városa már igen szomorú helyzetben volt, mert maga Thurzó Elek a fennemlített átruházási okmányban mondja, hogy e város, mely valaha a bányavárosok közt a legjelesebb s leghatalmasabb volt, most a bányászat tönkremenése miatt legnagyobb részben elpusztult²⁾. De ez nemcsak Kőrmöcz városának volt sorsa, hanem más bányavárosoknak is, s éppen e borzasztó nyomor s általános elszegényedés, a különben békes népet folytonos villongásban tartotta, mely körülményt a Thurzók eltávolítása sem volt képes megszüntetni.

Ily állapotban vette át Mária királyné a bányavárosokat 1524-ik évben.

A hét bányavárosnak kijelentette a királyné ugyanazon évi januárhó 29-én írt levelében, hogy a zólyomi vár uradalma, valamint e hét bányaváros átvételével egy, három tagból álló bizottság hatalmaztatott fel. E bizottság tagjai voltak: »Stephanus Amadeus de Warkon, assessor sedis judicarie regni nostri, Marcus Horvath de Dubravicza, agazonum regionum magister, et Bernhardus Pehem comes et camerarius Cremni-

¹⁾ I: 14, 1, 69. — Eredeti oklevél.

²⁾ Ugyanott. — » . . . quia civitatem regalem Crempnyciensem . . . ad pretitulationis possessiones ius efficacissimum habere agnovisset, prefatus igitur Alexius Thurzó tum ex eo, tum uero et maxime, quia eadem civitas Crempnyciensis, quo prius inter alias civitates montanas notabilior et opulentior erat, sed propter decrecentiam, atque defectum minerarum, tam auri quam argenti, pro maiori parte dissoluta esse dinosceretur.«

ciensis.« A bizottság költségeinek fedezésére Kőrmöcz városának kellett a szükséges pénzt kiszolgáltatnia¹⁾.

A kiküldött bizottság még negyedik tagjával, t. i. Szerencsés Imrével kiegészítve magát s a színhelyen megjelenve, felhívta februárius hó 14-én a bányavárosokat, ugyanazon hó 18-án Besztercebánya kebelében megtartandó közös gyűlésre²⁾.

E gyűlésnek fő célja volt a bányavárosokban már több év óta tartó és e városokat nem csekély mérvben veszélyeztető nyugtalanság s elégedetlenségnek befejezése s azon bajoknak, melyek ezt okozták, orvoslása, azért úgy a bányavárosok, mint azok lakosai felhivattak sérelmeik s panaszaik előadására.

A legfontosb sérelmeknek, melyek a bányavárosiak részéről előterjesztettek, egyike volt a Besztercebánya bírája, Perger Serafin ellen emelt panasz. A besztercebányai polgárságnak egy része, t. i. még 1521-ik évben a város bírájának megválasztott Pergert becstelen tettekről vádolta s Perger elmozdítását, sőt megbüntetését is követelte. A gyűlés azonban ez ügy tárgyalásába nem akart bocsátkozni, s elhatározta, hogy a peres ügynek megfontolása s végleges eldöntése a hét bányaváros közgyűlésének hatáskörébe tartozván, a bányavárosok ős privilegiumai s alkotmánya értelmében csakis azon közgyűlés által tárgyalassék³⁾.

E határozat a nyugtalanságot le nem csillapította, sőt inkább állandóvá tette, mert a bányavárosi közgyűlésben Perger minden büntetés alól fölmentetett⁴⁾.

A fennemlített besztercebányai közgyűlésben még több más — de csak csekélyebb fontosságú — ügy is tárgyalatott s végtére a zólyomi vár uradalmának, valamint a kőrmöczi főkamarának s vele a hét bányavárosnak is átvétele a királyné részére proklamáltatott s e jószág Pehem Bernhardnak, mint a királyné főkamaragrófjának átadatott.

¹⁾ I: 20, 1, 8.

²⁾ I: 21, 1, 6. — Eredeti oklevél.

³⁾ Ugyanott.

⁴⁾ Ugyanott.

Ez a főgróf azonban Kőrmöczön, vagy pedig valamelyik más bányavárosban igen ritkán tartózkodott s székhelyének a királyi udvart választván, teendőivel helyetteseit, az ügynevezett algrófokat bízta meg. Ily eljárásnak pedig az volt következménye, hogy a bányavárosiak saját főgrófjokat idegennek tartván, nem szerették, hanem inkább gyűlölték s e viszonyt már hivataloskodása kezdetén éreztették vele.

Az elkéseredés magokban a bányavárosokban egy részről, és a bányavárosiak s főgróf közt más részről napról napra nőtt, úgy, hogy már 1525-ik évben maga Pehem a kőrmöczi, Budán működő küldöttségnek e miatt kemény szemrehányásokat tett, és nyíltan megvallá, hogy miattok, kiváltképen pedig azért, hogy a pénzverők nem oly pénzt készítenek, mint kellett, az ország nagyjai részéről sokat kell szenvednie. Kemény beszédjében azzal is fenyegette a kőrmöczieket, hogy a pénzveréssel Kőrmöczön tökéletesen fel fog hagyni s a pénzverdét ott szándékozik elhelyezni, hol neki tetszeni fog. Ép ily módon beszélt az ő híve is, Szerencsés Imre, kit a kőrmöczi küldöttség zsidónak nyilvánított, mikor Pehem levelét, melyben kőrmöczi algrófja Hueb János, Budára idéztetett, e küldöttségnek átszolgáltatta ¹⁾.

¹⁾ I. 34, 1, 5. — Eredeti oklevél. Schneider Dénes és Ungerleint Péter a kőrmöczi tanácsnak tett jelentésükben többiek közt a következőket is írták: „ . . . her Embrich etwa ein Jud . . . > . . . vnd wie dy Cremnitzer offentlich wider das gantz Landt thaten yn aller tzwitracht vnd auffruer So ytzunder an vill örtern verhanthen ist ein anfangk vnd vrsprung weren. . . > . . . Her Bernhartt (azaz a főgróf Pehem Bernhard) ist auch szer vmettig auff vns, vnd ewr h. alle, yn Sunderhayt auff dy müntzer, hat vns trewlich vber sy geklagt, wie das sy ym Nue tzo Proh bieten hinab geschickt, der kaine rechtfertig gemacht wer. wie sy dan sein solt, desz er sich yn sein hertz an irer aller Statt geschämet het, vnd wie ym dy herrn des Landts szer vbl darumb bieten Zuegeredt. als vnd wier auch selber gesehen vnd gebürt haben, vermainet der halben er well schlichts weytter söllichen spott von irentwegen eit leyden, Sunder frembde müntzer auffhemen, vnd müntzen Lassen wo es ym gefallen were dan er hab von den Cremnitzern nichts anders als schändt schaden vnd spott, vnd spricht endlich das yn dy müntzer von der Cremnitz mit höchstem vleiss söllichen Spott Zuzziehen, auff das dy herrn des Landts ein vlnst gegen ym gewinnen vnd sprechen möchten. was ist das fuer ein Camergröff kan er doch kain

Ez időben a volt főgrófok, t. i. a Thurzók valamelyike nehéz fogságban tartatott, de barátjai, kikkel az ország nagyjai sorában is bírt, nemcsak kiszabadítani, hanem a kőrmöczi kamara főgrófságát a fogoly részére megszerezni is igyekeztek, s azért Pehem ellen, kit mint külföldit s idegen szokásokhoz ragaszkodó egyént nem igen szerettek, a királyi udvarnál minden módon működtek ²⁾.

Pehem állása tehát nem volt könnyű, s ha épen magának a királynénak erős támogatásában nem részesült volna, főgrófsága már rövid idő alatt más és talán ügyesh s a bányavárosiakra nézve tetszetős egyénre szállt volna. Ezt Pehem nemcsak sejtette, sőt nyíltan is átlátta, s hogy saját előnyös állását megerősítse, más pártfogókat óhajtott szerezni s azért a pénzverőt Kőrmöczről elvinni s más valamelyik városba áttétetni kívánta.

A kőrmöczieknek, valamint mind a hét bányavárosnak érdekében lévén, hogy a pénzverő, a hová bányatermesztményeiket szállítani kénytelenítették, más s talán messze fekvő városba ne helyeztessék, hanem ott, hol már több évszázad óta létezett, maradjon meg, fölkérték a királyt a kamarai főgróf szándékának meghiusítására.

guets gelt machen? vermaineten yn also Zu verveeren vnd dem Thurzo wider auff Zu helffen, der dan ytzunder mit sambt dem Hans Alber herttiklich gefangen sytzt vnd ein vast pöses geschray hatt auch weytter sein Lebtag nicht mer nach der Camer tracht, dan es wer vnutz etc. « Továbbá panaszkodott a főgróf: » das mann yn vnd all dy seinigen. an all sein verdienszuos täglich alhie vbl ausricht veracht verspott vnd verhöne. vnd dy Cremnitzer nichts als tzwitracht vnd auffruer wider yn vnd dy seinigen stiften, vnd wilklich erwecken, des wier yn der warhayt szer vbl erschrocken sein. das vnszer volk. das euer ein hauffölln. also gar veuergesen ist. vnd Ewr h: mit sambt yn. In grosse nött möcht pringen. vnd also das gantz Landt wider sich gröblich Bewegen. Es wiert nichts szo klain gehandt alhie, das nit auff aller gröbist Zw hoff wuerd angebracht. . . . Dan Ir seyt In der warhayt alle szer vbl versagt . . . verlasst euch gar nichts auff vns, dan wier sein alle. vnd ein yeder In sunderhayt So vill vnszer ytzunder In ewren sachen Zw hoff sein. gröblich verdacht vnd yn grossem vngunst. wiwol gott Ist vnszer tzeug vnd ewr h: das wier es nit verdient haben vnd das vns gewalt vnd vnrecht daran geschlecht. . . . <

²⁾ Ugyanott.

Az erre vonatkozó tárgyalások azonban sokkal hosszabb időig húzódtak, mint a kőrmöcziek s más bányavárosiak hitték volna, s úgy látszik, hogy Pehem főgrófnak magát a királynét is sikerült a bányavárosiaktól elidegeníteni; a küzdelem nagy volt és sokáig tartott, de utoljára mégis Kőrmöcz győzött s vele mind a hét bányaváros; mert Lajos király 1525. évi december hó 13-án kiadott megerősítő levelében Kőrmöcz városának a pénzverőre vonatkozó ősi szabadalmaít s jogait elismerte s ujjonnan megerősítette ¹⁾.

Már fennebb említettük, hogy a nemesség és a királyi udvarnál levő főurak, Pehem állítása szerint, folytonosan panaszkodtak a rossz pénzre. Ez kivált a rézpénzre vonatkozott, mely 1525. év kezdete óta veretett, ámbár az ezüst pénz is beltartalmára nézve sokkal rosszabb volt, mint a múlt években.

De épen úgy panaszkodtak a pénzverők is a rossz fizetésre, melyet Pehem parancsa folytán kaptak. Nemesak a réz-

¹⁾ I. 36, 1, 29. — Eredeti oklevél. — »Nos Ludovicus Dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Memorie comendamus tenore presencium significantes, quibus expedit uniuersis, quod cum nos ex iniuriis et supplicatione fidelium nostrorum prudentum et circumspectorum iudicis et iuratorum ciuium ciuitatis nostre Cremnicziensis intelligamus: Hanc esse prerogatiuam eiusdem ciuitatis nostre Cremnicziensis, a diuisi condam regibus Hungarie nostris predecessoribus illi concessam, et in hunc usque diem inuicibiliter obseruatam ut monete nostre regales non in aliis ciuitatibus nostris montanis, sed in ipsa ciuitate nostra Cremnicziensi eudantur, et hanc eandem prerogatiuam ob eam maxime causam eidem ciuitati nostre Cremnicziensi esse datam, ut quemadmodum ea est inter alias ciuitates montanas loco et authoritate primaria, ita etiam eusionem monetarum nostrarum dignior reddatur, hoc igitur privilegium et hanc immunitatem, qua ipsa ciuitas nostra Cremnicziensis a diuisi ut premissum est regibus nostris predecessoribus super sede et loco eusionis monetarum nostrarum est decorata, nos quoque confirmantes, annuendum duximus, et concedendum, ut sicuti hactenus, ita etiam in posterum monete nostre non in aliis ciuitatibus nostris montanis, quam in ipsa ciuitate nostra Cremnicziensi eudantur, et camera nostra monetaria ibi et non alibi habeatur, saluis aliarum ciuitatum nostrarum iuribus; imo confirmamus, annuimus et concedimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Budae in festo beate Lucie virginis et martyris anno domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo Quinto. Ludouicus Rex s. k.«

pénz csekély értéke, de az ezüstpénz beltartamának csonkítása is nagy drágaságot, nyomort s elégedetlenséget okozott, annyira, hogy a bányászok s más bányamunkások már-már lázadással fenyegetőztek s kiváltképen Kőrmöcz, Besztercebánya és Selmech bányavárosok nagy veszélyben forogtak. E szomorú helyzetet Kőrmöcz városa a királynak tudtára hozván, folyamodott a szegény nép sorsának javításáért, minek folytán Lajos király 1525. évi június hó 24-én kelt parancsában, Dóczy János országos kincstárnokot, s Pehem Bernhard főkamagrófot oda utasította, hogy a kőrmöczi pénzverőknek ismét azt a munkadíjat fizessék, a mit a rézpénz verése előtt szoktak volt fizetni. A szóban forgó munkadíj pedig az volt, hogy minden pagament-márka után két pagament-pisetumot s minden száz pagament márka után három forintot kaptak kész ezüst pénzben a pénzverők, minthogy e parancs kibocsátásával a rézpénznek verése beszünttetett s az ezüst pénz készítése újra elrendeltetett. ¹⁾

A csekély értékű ezüst pénz verése ugyan azon évi szeptember hó 1-én kibocsátott királyi nyiltparancs folytán szintén beszünttetett s a régi jobb pénznek készítése elrendeltetett. Egyszersmind meghagyta a király, hogy az új, t. i. csekélyebb értékű ezüst pénznek két darabja épen annyit tegyen, mint a jobb ezüst pénz egy darabja s két rosszabb denárért épen annyi szolgáltatassék ki, mint egy jobbért. Az új denár értéke egy régi obolussal egyenlőnek állapított meg. ²⁾ Ez intézkedéssel igyekezett a király egy részről a

¹⁾ I. 36, 1, 30. — »... Von yeder Markh Pagaments, daraus sie die muntz schlagen, Jede Zwei Piset Pagament, vnd von Jeden hundred Markhen Pagament, yede drey gulden in muntz...«

²⁾ I. 36, 1, 28. — Eredeti okmány. — »Ludouicus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Fidelibus nostris vniuersis et singulis dominis prelatibus baronibus, comitibus, vicecomitibus, iudicibus nobilibus egregiis, nobilibus, castellanis eorumque officialibus, item tricesimatoribus, tributariis et theloneatoribus, ciuitatibus, oppidis, villis, eorumque rectoribus, iudicibus et villicis ac alterius cuiusuis status et condicionis subditis nostris presencium noticiam habituris presertim vero in comitatibus Nitriensi, Barsiensi, Hontensi, Zoliensi et de Thwroc constitutis et existentibus, salutem et gratiam: Noueritis quod nos ad euitandam in regnis nostris omnium rerum caristiam, eusionem noue monete cessare fecimus

zúgolódó nemeseket s főurakat kielégíteni, — más részről pedig az általános drágaságnak és nyomornak véget vetni. Hogy e pénzügyi operatio a kincstárnak is jó hasznot hozott, magától érthető.

Az említett nyiltparancsnak azonban nem volt semmi eredménye, mert a nép a régi ezüst pénzt három, sőt négyszeresen többre becsülte, mint az új denárokat, azért a király már következő 1526. évi januarius hó 22-kén kibocsátott ediktumában megújította erre vonatkozó szabványait s fölhívta a törvényhatóságokat s köztük Körmöczbánya városát is, hogy törekvéseiben támogassák s az intézkedéseivel ellenkezőket érzékeny büntetésekkel szorítsák a királyi rendeletek megtartására. E czélből felhatalmazta a hatóságokat, hogy azokat, kik parancsainak engedelmeskedni vonakodnának, árucikkeik confiscálásával büntessék vagy pedig, ha nyomós panaszuk volnának, a főkamaraí grófhöz Budára küldjék be, hogy az új pénzt a régiért beválthassák. Másutt az új pénzt beváltani szigorúan megtiltotta, Budán pedig a régibb, vagyis jobb ezüst pénz verését megengedte, ámbár nemrég Körmöczbánya városának a pénzverésre vonatkozó szabadalmait megújította s megerősítette. ¹⁾

et iam moneta antiqua iterum eudi cepta est et huiusmodi monete antiquae usio semper continuabitur, ita autem in dicta proxime preterita vna cum dominis, prelati, et baronibus, ceterisque proceribus ac regnicolis nostris ordinauimus et conclusimus vt omnia victualia et alia res vendibiles ita et eo modo vendantur, sicuti ante cusionem noue monete vendebantur, de noua autem moneta id constitutum est vt due noue monete valeant vnam antiquam et tantum detur pro duabus novis quantum olim dabatur pro vna antiqua, eo quod vna noua moneta valeat vnum obolum antiquum eo quod in duabus novis monetis tantum est argenti quantum in vna antiqua et in huiusmodi vsu ac cursu monete tam noue quam antiquae mutatio post hac non fiet, qui vero prenotatis nouis monetis ac antiquis aliter vterentur quam premissum est et res suas aliter venderent quam ordinatum est mox res et bona talium per iudicem aut officialem illius loci vbi id fieret occupentur et auferantur, quorum tertia pars cedat iudici vel officiali due vero partes domino terrestri. . . .

¹⁾ I. 36, 1, 32. — Eredeti oklevél. — »Lodouicus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Fidelibus nostris prudentibus et circumspectis iudici et iuratis ciuibus ciuitatis nostre Crempniciensis, salutem et gratiam. Intelleximus esse plurimos in ista ciuitate qui contempta publica

De a királyi tekintély már ekkor igen csekély befolyással bírt a közéletre s nyiltparancs és edictum már nem volt többé képes az általános nyomornak véget vetni. Maga a királyi kincstár is rossz helyzetben volt és nyomora a török háboru kezdetével még érzékenyebbé vált.

Majduem minden pénzkészlet hiányában az által akart

ordinacione quam de usu et estimacione noue monete ac rebus venalibus vna cum dominis prelati, baronibus, ceterisque regnicolis nostris fecimus ac per totum regnum in aliis literis nostris publicari obseruarique iussimus easdem nouas monetas in rebus cuiuscunque generis et victualibus emendis et vendendis, aliisque solutionibus, et commerciis aut omnino tanquam perituras contempnerent et illis vti nollent aut duos nouos denarios pro vno veteri nullo modo vellent accipere quidem vero tres, alii autem quatuor, aliqui etiam plures nouas monetas pro vna veteri accipere vellent, res etiam suas et animalia longe carius quam ante cusionem noue monete solitum fuit venderent, vnde hec summa rerum omnium caritas et penuria cum publico tocus regni nostri sit consequuta cum autem nos hanc nouam monetam perdere nullo modo intendamus. si enim illa periret ob defectum pecuniarum longe maior caristia rerum omnium fieret, est igitur voluntas nostra et tocus consilii nostri delibetatio firma vt secundum ordinacionem factam due noue monete pro vna antiqua in omnibus commerciis dentur ac recipiantur, quam ob rem fidelitati vestre harum serie firmiter mandamus vt acceptis presentibus in ista ciuitate nostra generaliter omnibus ex mandato nostro committatis et etiam publicari et proclamari faciatis, vt sub pena confiscacionis vniuersorum bonorum ac rerum suarum predictam ordinacionem et edictum nostrum de supradicto vsu et valore dicte noue monete anteaquoque promulgatum, vnusquisquam obseruare debeat, resque omnes, merces victualia et animalia, nemo carius quam ante cusionem noue monete solitum fuit, vendere, aut emere, aut aliquos contractus et solutiones, aliter quam est institutum facere istis nouis monetis presumat, si qui autem vsu huiusmodi noue monete sese quouis modo grauari putarent, quantumque de illa habent ad camerarium nostrum Budensem deferre poterunt, vbi ab ipsis permutacione antique monete quam nunc ibidem eudi facimus redimetur, preter camerarium tamen nostrum Budensem, nouas istas monetas vel redimere vel aliis siue internis siue externis permutare pena sub prenotata amissionis omnium bonorum nemo audeat, presens itaque edictum nostrum de quo obseruando et publicando ad alias quoque ciuitates scripsimus, in ista ciuitate obseruare et obseruari facere debeatis, temerarios transgressores, vt premissum est autoritate nostra regia presentibus in hac parte vobis concessa puniendo. Secus non facturi. Datum Bude in festo beati Vincencii martiris, anno Domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo Sexto . . .

a király e bajon segíteni s a szükséges hadsereg föllállítására elegendő összegeket szerezni, hogy a templomok kincseinek egy részét igénybe vette s az egyházi és politikai hatóságokat azoknak kiszolgáltatására fölszólította.

A még létező eredeti nyugtatványok tanúsága szerint Kőrmöcz városában július hó 12-én, a templomi kincsek átvétele végett János budai archipresbyter és Dóczy Ferencz Barsmegye főispánja jelentek meg és a vári sz. Mária templom részéről ezüst edényeket, kereszteteket s monstranciákat, összesen 30 márka súlyban és a templom mellett létező kápolna kincseiből szintén 24 márkát nyomó ezüst edényeket vettek át a király számára. ¹⁾

Épen ez történt az ország más vidékein s talán minden templom kincseivel is.

Az ily módon szerzett ezüstitőmeg Budára hozatott, hol a pénzverés ekkor már nagyobb mértékben gyakoroltatott.

Mínt hogy pedig az ezüst edényekkel, keresztkekkel s monstranciákkal a katonát kifizetni nem lehetett, a pénzverési munka pedig sokkal lassabban folyt, mint jelenleg, mikor egyetlen egy gép egy óra alatt több pénzdarabot képes elkészíteni, mint a tizenhatodik század kezdetén száz pénzverő; fölhívta Mária királyné Kőrmöczvárosa tanácsát, hogy haladéktalanul minél több pénzverőt küldjön a műszerekkel együtt Budára. ²⁾ Vajjon eleget tett e Kőrmöcz városa ezen

¹⁾ L. 19, 1, 29 és 30. — Eredeti oklevelek.

²⁾ L. 36, 1, 31. — Eredeti oklevél. — »*María dei gracia regina Hungarie et Bohemie etc. Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Sciatis quod regia Maiestas, dominus et maritus noster charissimus constituit abolere monetas presentes — proximis annis — ad quattuor Lathonos easas, loco cuius monetas bonas ad octo Lathonos eudere faciet, ad quarum eusionem eursoribus seu magistris eudem arte peritis, Maiestas sua plurimum eget. Quapropter volumus, et per presentes vobis committimus et mandamus firmissime, quatinus preter omnem difficultatem ac aliquam dilacionem, eutores monetarum quo maiori numero mittere potestis istinc huc ad nos mittere quamprimum debeat et teneamini, ita tamen, vt illi instructi ad eusionem monetarum cum suis instrumentis veniant. Aliud in premissis nulla racione facere presumat. Datum Bude feria sexta proxima post festum Inuencionis Sancte Crucis. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo Sexto. Maria Regina etc. s. k.*»

királyi fölhívásnak vagy sem, ki nem vehető a városi levéltárban őrzött oklevelekből.

Pehem, főkamaraí gróf, tehát elérte célját s verettethette a pénzt saját székhelyén; azonban ez öröme nem sokáig tartott.

A bányatelepekkel, kiváltképen pedig az akkoriban virágzó besztérczebányái rőzbányákkal s rézkereskedéssel nem igen bajlódott s nem is ellenkezett e bányák kibérlésével.

A Thurzók a besztérczebányai telepeket s a hozzá tartozó műveket csak az 1525-ik évben adták vissza, és már 1526. évi május havában az augsburgi Fuggerek ugyanazon bányákat kibérlvén, a királyné megbizottjai kezéből azokat a két bányaváros közreműködése mellett átvették. A részletes, május hó 27-ik napjától június hó 1. napjáig szerkesztett leltár Kőrmöcznek, mint főbányavárosnak levéltárban való megőrzés végett átadatott s mai napig ott őriztetik. ¹⁾

A szerencsétlen mohácsi csata után Zápolya János magát egyhangúlag megválasztott s koronázott királynak jelentette ki, és fölhívta Kőrmöcz városát 1526-ik évi november hó 29-kén Budáról írt levelében, minden királyi jövedelmek kiadására. E végett tudatta a városi tanácssal, hogy kincstárnokká Tornallyi Jakabot nevezte ki s a királyi jövedelmek átvétele céljából bizonyos Georgius Literatust küldött ki. Mária királyné jövedelmeit azonban nem követelte, sőt nyíltan kimondta, hogy azokhoz nyúlni nem akar. ²⁾ Mínt hogy pedig a kőrmöczi kamara pénzverőjével együtt a magyar korona jöszágai közé tartozik, meghagyta a városnak, hogy e kamara átvételénél a fennemlített Györgyöt minden módon támogassa.

Kőrmöcz városa azt válaszolta János királynak, hogy Mária királynénak e helyen más jövedelme nincs, mint a lucrum camerae, de a király egy másik, Esztergomban, december hó 18-án keltezett átiratában felhívta a várost azon ígérete daczára, hogy a királyné jövedelmeihez nyúlni nem

¹⁾ L. 36, 1, 33. — Eredeti oklevél.

²⁾ L. 20, 1, 56. — Eredeti oklevél. »... Ad bona quidem et prouentus serenissimae domine Marie regine nos intermittere nolimus...«

fog, hogy épen a lucrumot, minthogy ez a korona jövedelmei közé tartozik, küldöttjének, Györgynek adja ki, s egyéb fizetéseket is ne a királyné embereinek, hanem az ő megbízottjainak szolgáltatasson ki. ¹⁾

Körmöcz városa azonban nem az új király, hanem Mária királyné s testvére Ferdinand részére hajlott és ügyeit minden módon pártolván; pénzzel és vérrel is iparkodott támogatni. E czélból következő 1527. évi szeptember hó 25-én, 102 katonát küldött Verneker János által Kaczianer dispositiójára s félhavi fizetéssel előre ellátta őket; ²⁾ október havában a sereg kitartására szükséges pénzt a lakosoktól újra beszédette, ³⁾ sőt e sereget még az 1528. év egész első felében is Kaczianer táborában tartotta s ugyanazon év második negyedében 12 lóval is ellátta. ⁴⁾

Hűsége s eddigi szolgálatai jutalmául megerősítette Ferdinand király Körmöcz városának a pénzverőre vonatkozó jogait s kiváltságait már 1527. évi deczember havában, ⁵⁾ s a következő 1528. év tavaszán megújította a körmöczi, szebeni, kassai és a magyar-újvári pénzverők régi statutumait és szabalmait, ⁶⁾ melyek szerint a külföldi pénzverők behívása s alkalmazása szigoruan megtiltatott.

Mária királyné szintén gondoskodott a körmöczi bányászat fentartásáról, s minthogy a város tetemes hadi kiadásai miatt bányatelepítvényeinek nagy részét felhagyni kényszerült s ezek művelését a királynénak felajánlotta, meghagyta Mária királyné a körmöczi algrófnak, Dobraviczky Jánosnak, hogy egy részről Körmöcz városának a vízemelő gépek fentartására s a mély altárna további kiaknázására szükséges pénzsegélyt nyújtson, ⁷⁾ másrészt pedig a városi bányákat bizonyos idő

¹⁾ I. 20, 1, 55. — Eredeti oklevél.

²⁾ I. 26, 1, 22. — Eredeti oklevél. — Ezen »Kriegsvolks-Register» szerint 4 katona pánczéllal (Harnisch), 78 puskával, 4 hellebárdal és 16 lándzsával látottat el. E hadseregnek kapitánya bizonyos Mihály volt.

³⁾ I. 26, 1, 23. — Eredeti hadi adó-könyv.

⁴⁾ I. 26, 1, 24.

⁵⁾ I. 36, 1, 35.

⁶⁾ I. 36, 1, 36 és 37.

⁷⁾ I. 20, 1, 108. — Ez oklevél szerint Dobraviczky 1500 darab aranyat adott kölcsön fejében Körmöczvárosának.

tartamára átvegye s a királyné költségeivel művelje, ¹⁾ azonki vül felhívta a »regentes consiliaros regni Hungarie,» hogy a bányavárosiakat különféle adózásokkal ne kínozzák, ²⁾ s eltiltotta a királyi hadvezéreknek a bányavárosok akárminő megterhelését vagy zaklatását, ³⁾ szóval Mária királyné elkövetett mindent a bányavárosok irányában, a mit a jó és hüanya saját gyermekeivel tehet.

Ily bölcs eljárás jótékony hatása el nem maradhatott a királyné s testvére Ferdinand király javára; ily eljárással megnyerték a bányavárosokat véglegesen s éjszaknyugati Magyarország részeinek támpontjává változtatták át, melyből kiindulva, közös ellenségek, János királyt s pártfogóit meggátolták az egész ország elnyerésében, sőt minthogy a bányavárosokkal a szomszéd megyék is már régóta karöltve szoktak járni, ott sem sikerült János királynak uralkodását állandóvá tenni s hatalmát maradaudóan kiterjeszteni, ámbár ő is megpróbálta a bányavárosokat megnyerni s majd hízog szavakkal, ⁴⁾ sőt oly fizetéseknek, melyek Mária királyné jövedelmei közé tartoztak, átengedésével is, ⁵⁾ majd pedig fenyegetéssel, ⁶⁾ és fegyverrel ⁷⁾ hatalma alá vetni.

Hogy ily viszonyok közt a bányavárosoknak sokat kellett szenvedniök, magamagától érthető. Ferdinand ígérete, hogy nem sokára Magyarhonban igen nagy hadsereggel fog megjelenni s ellenségét, János királyt, a törökökkel együtt az országból ki fogja űzni, nem igen segített a bányavárosokon, melyek védelmére néha csak körülbelül 100 emberből álló hadicsapat tartatott Mária királyné vagy Ferdinand király részéről, ⁸⁾ nem segített pedig azon királyi tanács sem, mely szerint magoknak kellett saját védelmükről gondoskodniök.

¹⁾ I. 36, 1, 34. — I. 26, 1, 27. — I. 36, 1, 40. — Eredeti oklevelek.

²⁾ I. 26, 1, 31.

³⁾ I. 26, 1, 32.

⁴⁾ I. 35, 1, 23 és 24. — Eredeti oklevelek.

⁵⁾ I. 20, 1, 59. — Eredeti oklevelek.

⁶⁾ I. 35, 1, 24. — I. 26, 1, 21.

⁷⁾ I. 26, 1, 29. — Eredeti oklevél.

⁸⁾ I. 26, 1, 21. — Ad I. 26, I, 32. — I. 26, 1, 27.

A bányavárosok csakugyan elkövettek mindent, a mit tehettek, mert nemcsak saját hadseregöket tartották igen tekintélyes költségeik mellett, de magokat a bányavárosokat is csupa táborokká változtatták át s polgáraikat valódi katonai szervezéssel ajándékozták meg,¹⁾ mindamellett nem voltak képesek János király túlhatalmának végig ellentállani és miután az 1529-ik év tavaszán és nyarán külön küldöttségek által Ferdinand királynak a fenyegető veszélyt tudtára hozták és gyors segíyeért esedeztek,²⁾ de megint csak új ígéretekkel biztattattak; augusztus hó vége felé egyetlen egy katonát sem kapván védelmükre, sikerült János király hadvezéreinek s párthiveinek — kiknek száma napról-napra szaporodott, mert a lakosság nemcsak a német katonáktól szenvedett sokat, kik igen gyakran saját királyok hiveit is kirabolták s falvaikat elégették,³⁾ hanem János király hadai részéről is mindinkább veszélyeztetett, — ugyanazon év szeptember és október havában a hét bányavárosost elfoglalni és János király hatalma alá vetni.⁴⁾

Ily módon János király a körmöczi főkamárának is urává lett s tetszése szerint rendelkezhetett vele, de 1526-iki ígéretéhez képest e kamárának jövedelmeit, a mennyiben Maria királyné birtokában voltak, nem bántotta, sőt a királyné hivatalnokait, mint például az algrófot, Dobraviczky Jánost, ki ellenségei közzé tartozott, nem engedte eltávolítani, ámbár Gritti Lajos minden módon igyekezett a körmöczi főkamarát saját rendelkezése alá vetni s embereit hivatalnokoknak kineveztetni.⁵⁾

Vajjon veretett-e János király Körmöczön pénzt, az minden bizonyíték hiányában nem tudható, de hogy Budán pénzt veretett, azt azon körülmény bizonyítja, hogy János király még 1529-ik évi november hó 14-én Körmöcz városát

¹⁾ I. 26, I, 34. — Eredeti oklevél, úgynevezett »Polizei-Ordnung«, mely szerint Körmöcz városának lakossága tizedes, százados és negyedesapatokra osztatott s tizedesek, századosok és negyedesmesterekkel ellátottat s a várkapitány parancsnoksága alá vettetett.

²⁾ I. 26, I, 27, 28, 29 és 30. — Eredeti oklevelek.

³⁾ I. 26, I, 30. — I. 31, I, 17. — Eredeti oklevelek.

⁴⁾ I. 50, I, 25. — Eredeti oklevél.

⁵⁾ I. 34, I, 7. — Eredeti oklevél.

felhívta, hogy 20 pénzverőt rögtön küldjön Budára.¹⁾ Mint-hogy Körmöczvárosa e felhívásnak nem felelt meg azonnal, a király az ügyet más, november hó 24-ikén irt levelében újra sürgette.²⁾ Úgy látszik, hogy nem a városi tanács, hanem inkább a pénzverők nem akartak a király parancsának engedelmeskedni s Budára utazni, mert 1531. évben, mikor János király újonnan kívánt pénzverőket, megjelent januarius hó 31-ikén a pénzverők küldöttsége a városi tanács előtt s óvást emelt a király parancsa ellen.³⁾

Más kamarai teendőkre vagy jövedelmekbe János király, addig, míg uralkodása a bányavárosokban tartott, nem keveredett és megengedte, hogy Körmöcz városa s más bányavárosok küldöttjei Mária királyné udvarára szabadon utazzanak⁴⁾ és vele folytonos érintkezésben lehessenek.

Az 1532. évi szeptember és október havában sikerült Ferdinand királynak a bányavárosokat, tehát a körmöczi kamarát is János királytól visszanyerni s ezóta folytonosan megtartani.

A bányavárosok azonban a folytonos hadi költségek,⁵⁾ igen súlyos adakozások,⁶⁾ s többnyire igen csekély s rendetlen bányaművelés miatt annyira elszegényedtek, hogy a bányászatnak legnagyobb részét majdnem tökéletesen elhagyni kényszerültek. Hogy tehát a körmöczi bányaipar véglegesen tönkre ne menjen, Mária királyné az által igyekezett a bajon segíteni, hogy egyes bányaművelőket kamarai jövedelmekkel, t. i. pénzbeli előlegek kiszolgáltatása által támogatni rendelt

¹⁾ I. 36, I, 38. — Eredeti oklevél.

²⁾ I. 36, I, 39. — Eredeti oklevél.

³⁾ Curial-Protocoll ex 1491, folio 120.

⁴⁾ I. 34, I, 7. — I. 36, I, 42. — Eredeti oklevelek.

⁵⁾ I. 26, I, 35. — Ez eredeti oklevél tanúsága szerint Kostka Péter azt követelte, hogy Körmöcz városa minden polgárát s alattvalóit a német hadsereg ellen Liptóme gyébe küldje. Kostka Péternek levele kelt Léthava várban 1530. szeptember hó 29-ikén.

⁶⁾ I. 31, I, 16. — Eredeti hadi adókönyv, mely szerint a hét bányaváros 1532 évi május hó 12-ikén 2500 aranyat, és augusztus hó 6-án megint 100 márkát ezüstben fizetett hadi adó fejében János királynak, november hó 25-ikén pedig ezenfölül 3000 aranyat Kacziánernek, kölesön fejében.

el, és némely bányákat saját költségeivel fentartani késznek nyilatkozott.

Ferdinand király szintén 1533. évi május vagy június havában irt levelében oda utasította Pehem Bernhard főgrófot és Dobraviczky János s Pehem Berthold, körmöczi algrófokat, hogy Körmöczbánya városától azon 15 darab aranyat, melylyel hetenkint a városi »Goldkunsthandlung«-nevű bányák fentartásához két év óta járulni szoktak, ne követeljék és megígérte jártas bányászoknak s oly egyéneknek, kik a munkát csakugyan értik, elküldését, kiknek feladata a körmöczi bányák hiányainak kikutatása s a bányászat új felvirágzására szolgáló intézkedések életbe léptetése lesz. ¹⁾

Meglehet, hogy sikerült volna e czélt elérni, ha a több évig tartó háborút béke követte volna, de a folytonos villongások oda vitték a dolgot, hogy utoljára az egyeseknek nyújtott előlegek nagyobb összegekre rúgtak s Mária királynét végleges számadástételre kényszerítették. Ez alkalommal kiderült, hogy p. o. csak Hiltprand Péter, a volt selmeczi kamarai algróf, saját bányái fentartására kapott előlegek fejében 15574 frt és 75 denárral tartozott a királynénak, mely összeg csakis a Hiltprand-féle bányáknak a királyné részére történt átvétele által rovatott le. ²⁾ Épen ugy történt a körmöczi magánbányákkal is, mert ezek is az adósság törlesztésére in natura Mária királyné által az 1548-ik évben megejtett leszámolás alkalmával átvették s Ferdinand királynak átadtak. ³⁾

Mindez csak a körmöczi főkamara utolsó főgrófjának halála után történt; Pehem Bernhard ekkor már nem volt életben.

E főgróffal a körmöczi főkamaragrófok sora véget ért s e kamarának kezelése az alsó-ausztriai kamarának adott át. Körmöczön Dobraviczky Jánosra, ki 1541. évi július hó 14-én az algrófi hivatalt letette, miután 1533. évben mellette Pehem Berthold és 1539-ik évben azonkívül még Him-

¹⁾ I. 36, 1, 47. — Eredeti oklevél.

²⁾ I. 37, 1, 20. — Eredeti oklevél.

³⁾ I. 20, 1, 66.

melreich Boldizsáriskörmöczi algróffokká kinevezettek, ¹⁾ Himmelreich Boldizsár következett és erre 1553-ik év óta Roll Wolfgang, ki 1589-ikig hivataloskodott; de ez algróffoknak hatásköre igen szűk volt, s a körmöczi főkamara egészen megszünt létezni.

E dolgozat kiegészítésül legyen szabad még a körmöczi főkamara előbbkelő hivatalnokainak névsorát a következőkben előadni.

¹⁾ I. 31, 1, 17, 18 és 19. — I. 36, 1, 47 és Curial-Protocoll ex 1491 folio 160.

I. A körmöczi főgrófok névsora.

1328. évben »Leupoldus, magister machinarum per Ungariam, comes camerarum, in Kremnicia.« — I, 31, 1, 1.
1342. évben Leupoldus (ugyanaz) I, 2, 1, 0. — I, 36, 1, 1.
1361. » Chraczer Fridericus. I, 22, 1, 3.
1366. » Moehel Johannes. I, 1, 1, 3.
1371. » Craczer Fridericus. I, 10, 1, 1.
1379. » Tholbay Conradus. I, 1, 1, 5.
1385. » Craczer Johannes. I, 36, 1, 3.
1390. » Henricus de Sancto Ipolyto. I, 1, 1, 7.
1391. » » » » I, 19, 1, 4.
1393. » Czwikel Johannes. I, 1, 1, 11 és I, 23, 1, 2.
1394. » » » I, 1, 1, ¹²/₁₃.
1398. » Stadler Nicolaus. I, 1, 1, 4.
1404. » Druslin Petrus. I, 20, 1, 3.
1405. » »Jacobus de Bath alias de foro dominorum.«
I, 18, 1, 4.
1415. » »Marcus de Newremberga.« I, 27, 1, 3.
1420. » Juncher Johannes. I, 25, 1, 2.
1423. » Czesse Ladislaus et Sepussy Georgius. I, 42, 1, 2.
1423. » »Georgius filius quondam palatini de Hswa, Zoliensis ac urburarum comes.« I, 20, 1, 16.
1424. » Reichel Petrus. Pénztári könyv ex 1423 és 1424.
1425. » » » I, 25, 1, 1.
1427. » Johannes Falbrecht de Thorn. I, 37, 1, 4.
1428. » Reichel Petrus. I, 21, 1, 3.
1431. » Johannes Falbrecht de Thorn. I, 37, 1, 5.
1435. » Longus Petrus. I, 47, 1, 7. — I, 51, 2, 69 és I, 51, 2, 70.
1437. » Johannes de Septemtiliis. I, 20, 1, 34 és 35. — I, 47, 1, 11.

1438. évben Johannes Ramenstein. I, 20, 1, 36.
1439. » »Andreas et Nicolaus Lang neenon Conradus Rwdel.« I, 47, 1, 9.
1440. » Conradus Rolner. I, 18, 1, 6.
1441. » » » I, 36, 1, 7.
1442. » » » I, 20, 1, 8. — I, 34, 1, 2. — I, 37, 1, 7.
1443. » Conradus Rolner. I, 37, 1, ⁷/₈.
1453. » Conradus Holzler. I, 36, 1, 8 usque 19.
1455. » Johannes Constorffer. Pénztári könyv in lyngo.
1456. » » » I, 1, 1, 41. — I, 36, 1, 20. — I, 47, 1, 10.
1459. » Bardo Noffry. I, 26, 1, 16.
- » » Leonardus Noffry de Peliske. I, 20, 1, 23.
1462. » »Benedictus de Thwroc.« I, 47, 1, 11.
1467. » Johannes Constorffer. I, 36, 1, 22.
1469. » » » Adókönyv in lyngo.
1486. » Petrus Scayder. I, 18, 1, 15.
1489. » Petrus Schayder. I, 14, 1, 46. — I, 14, 1, 48.
1492. » » » Városi jegyzőkönyv ex 1426.
1496. » Johannes Thwrzo.
1498. » » » I, 9, 1, 2.
1504. » » » I, 14, 1, 57. — I, 18, 1, 19.
1505. » » » I, 14, 1, 61.
1506. » » » I, 14, 1, 63.
1507. » » » I, 14, 1, 65.
1509. » »Jörg Turso.« Curial-Protocoll ex 1491. folio 49
1510. » »Jörg Turso die Zeith Obrister Camergraff der Ober Pergsstett.« Ugyanott f. 29.
1512. » »Jörg Turso öbresten Camergraff Sr. Mt. aller Pergsstett.« Ugyanott, folio 37.
1513. » Georgius Thurzo. I, 20, 1, 51.
1515. » » » I, 18, 1, 39.
1517. » »Georgius, Alexius und Johannes Turzo Camergrauen.« Curial-Protocoll ex 1491. f. 54.
1518. » Georgius, Alexius und Joh. Wenzel: »Küszdelmek«, pag. 77. nota 1.
1520. » Georgius, Alexius stb. Ugyanott p. 81.

1524. évben Bernhardus Behem. I, 20, 1, 8.
 1533. » » » I, 36, 1, 47.
 1537. » » » I, 26, 1, 40/b. — I, 31, 1, 23.

II. Az eddig ismeretes körmöczi algrófok névsora.

1427. évben Georgius et Johannes I, 37, 1, 4. — I, 1, 1, 30.
 NB. I, 21, 1, 2.
 1502. » »Johannes Hub, vicecamerarius.« Curial-Proto-
 coll ex 1491, folio 18.
 1503. » »Johannes Hub, vicecamerarius.« Ugyanott, fo-
 lio 24.
 1506. » »Johannes Hub, vicecamerarius.« I, 19, 1, 20/21.
 1510. » »Hanns Hub die Zeith undergraff.« Curial-Pro-
 tocoll ex 1491, folio 29.
 1512. » »Hanns Hub die Zeith undergraff.« I, 47, 1, 13.
 1516. » » » » » Curial-Pro-
 tocoll ex 1491, ex folio 47.
 1518. » »Hanns Hub die Zeith undergraff.« Curial-pro-
 tocoll ex 1491, folio 57.
 1519. » »Hanns Hub die Zeith undergraff.« I, 47, 1, 14.
 1521. » » » » » Curial-Pro-
 tocoll ex 1491, folio 72.
 1526. » Johannes Dobrawiczky. I, 20, 1, 108.
 1527. » » » I, 20, 1, 63.
 1530. » » » I, 36, 1, 40.
 1531. » » » I, 20, 1, 8.
 1533. » { » » I, 20, 1, 63.
 1533. » { Berthold Behem. I, 31, 1, 17, 18 és 19. — I
 36, 1, 47.
 1535. évben Johannes Dobrawiczky. I, 36, 1, 49.
 1536. » Berthold Behem. — Curial-Protocoll ex 1491,
 folio 151.
 1537. » Johannes Dobrawiczky. I, 26, 1, 39.
 1539. » Balthasar Himmelreich. Curial-Protocoll ex 1491,
 folio 160.

1541. évben Johannes Dobrawiczky. I, 31, 1, 35. Ez évben
 hivatalát letette.
 1542. » Berthold Behem. I, 31, 1, 36. Ez évben hivatalát
 letette.
 » » Balthasar Himmelreich. Curial-Protocoll ex 1491,
 folio 196.
 1543. » Balthasar Himmelreich. I, 25, 1, 13. — I, 37, 1, 20.
 1546. » » » Városi jegyzőkönyv ex
 1426, folio 36.
 1548. » Balthasar Himmelreich. I, 25, 1, 16.
 1549. » » » Városi jegyzőkönyv ex
 1426, folio 39.
 1553—1589. Wolfgang Roll. I, 34, 1, 24 usque »Pergkbuech«
 ex 1583, pag. 310. és I, 38, 1, 27.

III. Bányabírók névsora.

1398. évben »Hayman Winter, scansor.« I, 1, 1, 14.
 1405. » »Andreas Holalbrecht, scansor.« I, 18, 1, 4.
 1415. » »Andreas Helthalbreth, scansor.« I, 27, 1, 3.
 1426. » »Petrus Clayn, scansor.« I, 25, 1, 2.
 1440. » Michael Knapp. I, 18, 1, 6.
 1445. » »Kristin, Steyger.« Számadási könyv in lymbo
 1492. » »Niclas Czor pergmaister vnd Stayger.« Városi.
 jegyzőkönyv ex 1426, folio 7.
 1511. » Holy Péter. I, 36, 1, 26.

IV. Más hivatalnokok névsora.

1455. évben »Meister Linhartt Tauperger Eisengraber« (vés-
 nők). Konstorffer számadási könyve in lymbo.
 1489. » »Schmelezer, Zimenter« (azaz próbátor. I, 20,
 1, 49/50.
 1508. » »Claus, Eisengraber.« Curial-Protocoll ex 1491,
 folio 49.
 » » »Hans Krug, Probirer.« Ugyanott.
 1511. » »Vincenz Münczer der obrest knapp vnd ver-

- weser der Münchs.« Curial-Protocoll ex 1491,
folio 33.
1533. évben Erhard Nuntaller, Fuggerek próbátora. Curial-
Protocoll ex 1491, folio 140.
1536. » »Christof Fueszl, oberster Eisanschneider« (vésn.)
1537. » »Thomas Behem, Münzmaister.« I, 31, 1, 24.
1544. » »Georgius, prefectus cusionis monetarum.« I,
1, 1, 37.